

De Bhagavad Gita

met symbolische toelichting

Sannyasin Anamika

Deze tekst is uitsluitend voor persoonlijk gebruik. Commercieel gebruik is niet toegestaan. Evenmin is het toegestaan de tekst te wijzigen, bewerken, geheel of gedeeltelijk te publiceren, of anderszins te vermenigvuldigen. © Copyright 2026 – Sannyasin Anamika

De Bhagavad
Met Symbolische Toelichting

Sannyasin Anamika

Inhoud

Inleiding	7
Voorwoord	9
Hoofdstuk I De wanhoop van Arjuna	11
Hoofdstuk II Het pad van kennis	25
Hoofdstuk III Het Pad van Handeling	47

Inleiding

De Bhagavad Gita wil een spirituele gids zijn voor alle levende wezens in de materiële wereld. In de zoektocht naar verlossing dient men te beseffen dat deze hier niet te vinden is. Zolang men verstrikt blijft in de materie, zal ontgoocheling op ontgoocheling volgen, wat leidt tot diepe zielenpijn, frustratie en woede. In de materiële wereld wordt men gedwongen om te handelen. Zelfs tijdens de slaap blijft het lichaam actief. Door materiële activiteiten blijft men gebonden aan de stoffelijke wereld, maar wie handelt zonder resultaatgerichte motieven kan al op aarde bevrijding vinden.

Door ware kennis verkrijgt men spiritueel inzicht. Deze kennis is zuiverend en leidt tot bevrijding. Onzelfzuchtige, toegewijde dienst is de sleutel. Heer Krishna geeft in de Bhagavad Gita duidelijke aanwijzingen om dit doel te bereiken. Door het vuur van deze bovenzinnelijke kennis raakt men vervuld van innerlijke vreugde, diepe vrede en vrijheid. Voor het oog van de wereld blijft men gewoon handelen, maar innerlijk is men onthecht van de vruchten van zijn daden.

Al naargelang zijn culturele traditie geeft de mens aan het grote mysterie dat men God noemt verschillende namen. In deze herwerkte versie van de Bhagavad Gita gebruik ik afwisselend de namen: God, het Zelf, het Absolute, Brahman, enz. Mocht iemand zich tot een andere naam aangetrokken voelen, dan is dat een vrije, onafhankelijke keuze die niets verandert aan de verheven boodschap van de Gita.

God is alles in alles, is eeuwig, zuiver en absoluut. Hoewel Hij elke vorm kan aannemen, blijft Hij vormloos. Ontelbare namen worden aan Hem toegeschreven, maar Hij blijft naamloos. Hij is de eerste en allerhoogste oorzaak van alle oorzaken. Hij is de Bron van alle vreugde, die opwelt uit de diepte van onze ziel door slechts aan Hem te denken. God is het transcendentale licht waarbij alle zonnen van het heelal verbleken als een kaarsvlam. Hij is voor de mens een ondoorgrondelijk mysterie, en gezegend is degene die, na standvastige en liefdevolle toewijding, een glimp van Zijn uitstraling mag aanschouwen.

In de Bhagavad Gita wordt Arjuna, die de zoekende mens symboliseert, beschreven als een mens met hoge kwaliteiten en als een krijger met uitzonderlijke talenten. Als zelfs hij, de beste onder de mensen, door diepe twijfel en wanhoop wordt overvallen, hoe is het dan met ons gesteld in dit ijzeren, duistere tijdperk van Kali-yuga? Wanneer men het moeilijk heeft in de materiële wereld, is het goed om zich te herinneren wie of wat men werkelijk is: een onsterfelijke ziel in een vergankelijk lichaam. Zolang we gebonden zijn aan een stoffelijk lichaam, worden we beïnvloed door de drie hoedanigheden van de materiële natuur (goedheid, hartstocht en onwetendheid). Toch krijgt men keer op keer de kans zijn ziel te transcenderen door het verrichten van niet-resultaatgerichte activiteiten.

De materiële wereld kunnen we zien als een gevangenis. Sommigen zitten in een kerker, anderen in een cel, en een kleine minderheid in een gouden kooi; toch blijft het een gevangenis. Deze wereld lijkt op het eerste gezicht mooi, maar is niet meer dan een illusie gebouwd uit klatergoud. Door zich over te geven aan en te rusten in het Zelf kan men zich uit dit web van misleiding bevrijden. Het is geen gemakkelijk pad, want de aantrekkingskracht van Maya (de illusie van de materiële wereld) is intens sterk. Het is een strijd van vallen en opstaan, tot we uiteindelijk zo sterk worden als een rots in de branding waartegen de woeste wateren van onwetendheid tot bedaren komen.

Wie goddelijke eigenschappen nastreeft, bereikt spirituele volmaaktheid. Wie daarentegen in de ban is van lage en verwerpelijke eigenschappen, raakt steeds verder verstrikt in de materiële wereld. Onwetendheid levert ons enkel materiële, tijdelijke resultaten op. Ware kennis zuivert het hart en leidt de oprechte mens tot een zuiver geloof in God.

In de Bhagavad Gita legt Heer Krishna uit welke invloed de hoedanigheden van de materiële natuur (goedheid, hartstocht en onwetendheid) op het menselijk bewustzijn hebben en hoe men zich hiervan kan bevrijden. Hij legt het verschil uit tussen het pad van kennis (Jnana-yoga) en het pad van onzelfzuchtige handeling (Karma-yoga). Beide paden bevrijden de mens van gebondenheid en wedergeboorte in de materiële natuur.

Voorwoord

De Bhagavad Gita (vertaling uit het Sanskriet: “Het lied van de verheven Heer”) is een bekend religieus-filosofisch geschrift binnen het Hindoeïsme en is intussen een van de meest gelezen boeken ter wereld. Vele wijzen en filosofen, zowel uit het Oosten als het Westen, verwijzen ernaar als een geschrift van grote wijsheid en een leidraad voor een goed en rechtvaardig leven.

De term Hindoeïsme werd oorspronkelijk door Westerse geleerden geïntroduceerd in de negentiende eeuw; in India zelf wordt vaak gesproken van Sanatana-dharma (eeuwige leer of eeuwige wet), hoewel “Hindoeïsme” inmiddels wereldwijd gangbaar is. Haar spirituele zienswijze is levendig, kleurrijk en flexibel, en kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd. Het Hindoeïsme kent geen officiële stichter en heeft evenmin één heilig boek, maar bestaat uit een groot aantal geschriften, die Veda's (kennis) worden genoemd. Deze zijn verdeeld in de Shruti en de Smriti. De Shruti's richten zich vooral op objectieve waarnemingen, terwijl de Smriti's zich bezighouden met subjectieve dialogen, verhalen en interpretaties. De Bhagavad Gita is een onderdeel van het religieus-filosofische epos de Mahabharata. “Maha” betekent groot en “Bharata” betekent India.

De Mahabharata verhaalt de geschiedenis, overleveringen en mythes van de menselijke beschaving, en de persoonlijke strijd van de mens tussen goed en kwaad, tussen kennis en onwetendheid. De Bhagavad Gita neemt een belangrijke plaats in en wordt beschouwd als de parel van de Veda's. Binnen de Sanatana-dharma leer bestaan er vele religieuze orden en sekten, die hun traditie als de enige waarheid claimen. Tegen de achtergrond van de Bhagavad Gita speelt het verhaal van een oorlog. De strijdende partijen in deze oorlog zijn de Kaurava's en de Pandava's (twee familiedynasties). De Kaurava's staan voor het kwade of onwetendheid, terwijl de Pandava's het goede of kennis vertegenwoordigen.

Een verhaal over oorlog maakt indruk op de menselijke geest en wordt hem vanaf zijn geboorte ‘figuurlijk gesproken’ met de paplepel ingegeven. In de tijd dat Heer Krishna de boodschap van de Gita aan zijn leerling en vriend Arjuna overbracht, vonden er natuurlijk ook oorlogen plaats. Echter, dit oorlogsverhaal moet worden gezien als een allegorie. De mensen van toen hadden meestal geen schoolopleiding genoten en waren over het algemeen ongeletterd. Wat zij te horen kregen, werd in

een vorm gegoten die hun geest kon bevatten. Vooraleer te beginnen aan de toelichting op de achttien hoofdstukken van de Bhagavad Gita, wil ik het nog even hebben over de rol van Heer Krishna. Heer Krishna was een volmaakte yogi, die zelfrealisatie had bereikt. Net als Heer Jezus sprak Hij in de 'Ik-vorm', door eenwording met God. Volg de aanwijzingen van Heer Krishna in de Bhagavad Gita en je zult de stem van de Allerhoogste, de Geliefde, horen in het heiligdom van je hart, eerst als een stil gefluister, uiteindelijk als een instroom van goddelijk inzicht.

“Arjuna heeft zijn boog neergelegd en wil de strijd met de vijand niet meer aangaan. In diepe wanhoop wendt hij zich tot Heer Krishna, zijn beste vriend, om raad, en die nu ook zijn spirituele leraar wordt.”

Hoofdstuk I

De wanhoop van Arjuna

Vers 1. Koning Dhritarashtra sprak: "O Sanjaya, wat deden mijn zonen en de zonen van Pandu, verzameld op het heilige veld (Kshetra) van Kuru-dharma, verlangend naar de strijd?"

Koning Dhritarashtra was vanaf zijn geboorte blind, wat hem niet tot de ideale heerser maakte. Daarom werd zijn jongere broer Pandu tot koning benoemd. Toen deze vroegtijdig stierf, werd de troon voorlopig overgedragen aan Dhritarashtra, totdat de oudste zoon van Pandu het koningschap op zich kon nemen. Door list en bedrog van prins Duryodhana, de oudste zoon van Dhritarashtra, verloor de zoon van Pandu voorlopig het recht om te regeren en werd hij samen met zijn broers voor vele jaren verbannen. Dhritarashtra is niet alleen lichamelijk maar ook spiritueel blind, zolang zijn liefde voor Duryodhana blijft voortduren. Zodoende belichaamt hij het ego of de geest die blind is voor de waarheid, maar vasthoudt aan de macht. Sanjaya is de raadsheer van Dhritarashtra en symboliseert het hogere bewustzijn dat verslag doet van de strijd. Het geslacht van Dhritarashtra wordt de Kaurava's genoemd, en het geslacht van Pandu de Pandava's. De Kaurava's staan voor het kwade en onwetendheid, en de Pandava's voor het goede en kennis. Kuru staat voor alles wat slecht is en betekent letterlijk "doe het!" Dharma betekent "rechtvaardige levenswijze". Velen zijn in de veronderstelling dat deze veldslag werkelijk heeft plaatsgevonden, maar zover ik weet, is de geografische ligging nog niet gevonden. Ik sluit me aan bij de conclusie van de mystici dat het veld van Kuru-dharma de ziel is, waar de strijd tussen goed en kwaad, tussen kennis en onwetendheid wordt uitgevochten en dat men de Bhagavad Gita niet letterlijk, maar figuurlijk dient te interpreteren.

Vers 2. Sanjaya zei: "O koning, nadat uw zoon, prins Duryodhana, de gevechtsformatie van het leger van de Pandava's had aanschouwd, benaderde hij zijn leraar Dronacharya en sprak:"

Sanjaya is het toonbeeld van zelfbeheersing en symboliseert het geweten. Prins Duryodhana belichaamt morele verdorvenheid. Dronacharya is zowel zijn leraar als bevelhebber in de strijdmacht van de Kaurava's. Hij was ook de leraar van de zonen van Pandu (Pandava's) en heeft hen zonder enig onderscheid ingewijd in de gevechtskunsten. Symbolisch gezien is Dronacharya de eerste goeroe (spirituele leraar) die men op het spirituele pad tegenkomt. Hij geeft nuttige aanwijzingen over hoe men met innerlijke conflicten kan omgaan, maar is zelf nog gebonden aan de materiële natuur, wat hem verre van volmaakt maakt. In een later stadium neemt Heer Krishna als volmaakte goeroe het onderricht over.

Vers 3. "O mijn leraar, aanschouw de grote strijdmacht van de zonen van Pandu, die in slagorde is opgesteld door uw intelligente leerling, de zoon van Drupada."

Drupada is de koning van Pancala en vecht aan de zijde van de Pandava's. Hij symboliseert de wil tot transformatie en rechtzetting. De zoon van Drupada, Dhrishtadyumna, wordt ook "Heer der deugden" genoemd en belichaamt de zuiverende kracht die is ontstaan uit intense spirituele discipline (tapas). Hij schrikt niet terug voor een moedige confrontatie met het ego. Dhrishtadyumna heeft zijn krijgers vakkundig opgesteld, wat mogelijk betekent dat hij deze, volgens de gevechtsformaties die in de Mahabharata (waarvan de Bhagavad Gita een onderdeel is) worden beschreven, in kringvorm (chakra-vyuh) heeft geplaatst. Symbolisch betekent dit dat alle deugden zich met elkaar hebben verenigd.

Vers 4. "Hun krijgsmacht telt in de strijd dappere krijgers en grote boogschutters, gelijk aan Bhima en Arjuna; helden als Yuyudhana en Virata, en de grote wagenstrijder Drupada."

De strijd symboliseert de confrontatie tussen de hogere en lagere neigingen in de mens. De dappere krijgers verwijzen naar de moedige eigenschappen of deugden. "Grote boogschutters" staan voor doelgericht handelen in dienst van dharma (de onveranderlijke, eeuwige, kosmische wet). "Gelijk aan Bhima en Arjuna" belichaamt het evenwicht tussen fysieke én morele kracht en helder onderscheidingsvermogen. Bhima, wiens kracht gelijkstaat aan die van duizend olifanten, staat voor het meelevende hart dat de zwakken beschermt, morele rechtvaardigheid en onwankelbare trouw. Arjuna, de meester-boogschutter en innige vriend van Heer Krishna, staat symbool voor devotionele liefde, moreel gedrag en de zoektocht naar spirituele verlossing. Yuyudhana (ook Satyaki

genoemd) is het toonbeeld van onwankelbare toewijding aan waarheid en vertegenwoordigt de krijger in dienst van dharma. Virata, de machtige heerser en koning van Matsya, symboliseert loyaliteit aan dharma en verheven gastvrijheid. Drupada (zie vorig vers) blijft een belangrijk figuur in dit geheel. “Grote wagenstrijder” verwijst naar een machtige innerlijke kracht of kwaliteit die veel andere deugden kan dragen en leiden.

Vers 5. “Dhrishtaketu, Cekitana, de heldhaftige koning van Kashi, Purujit, Kunthibhoja en Shaibya — allen uitmuntende krijgers.”

Dhrishtaketu staat symbool voor moed en vastberadenheid en inspireert anderen door zijn zelfvertrouwen. Cekitana vertegenwoordigt intuïtie en scherpzinnigheid. De koning van Kashi verwijst naar de stad Kashi (Benares, bekend als de ‘stad der verlichting’) en staat voor de beschermer van spirituele kennis en dharma. Purujit staat voor het vermogen vele innerlijke zwakheden te overwinnen. Kunthibhoja symboliseert zuivere intenties en is bekend als de beschermer van Kunti, de moeder van Arjuna. Shaibya, de edelste onder de mensen, belichaamt zelfopoffering en morele integriteit.

Vers 6. “Yudhamanyu en de krachtige Uttamauijas, Abhimanyu (zoon van Subhadra en Arjuna) en de zonen van Draupadi — allen zijn inderdaad grote wagenstrijders.”

Yudhamanyu staat voor de moed om te strijden tegen hoogmoed, trots en zelfgenoegzaamheid. Uttamauijas vertegenwoordigt verheven innerlijke kracht. Abhimanyu symboliseert jeugdige moed en onschuld, vastberaden en toegewijd aan het goede. Draupadi is het gelukkige en onbevreesde hart, de belichaming van meditatie, samen met haar vijf zonen die staan voor ouderliefde, fijngevoeligheid, tederheid, genade en standvastigheid —eigenschappen die verwijzen naar de geschiktheid om het pad van meditatie te volgen en die voortkomen uit de samensmelting van wilskracht en wijsheid.

Vers 7. “Beste der tweemaal-geborenen, verneem nu de namen van de uitmuntende bevelhebbers van mijn krijgsmacht, zodat je goed op de hoogte bent.”

Duryodhana spreekt Dronacharya aan met de titel “tweemaal-geborene” — een benaming voor Brahmaan of spirituele leraar — wat duidelijk maakt dat deze strijd geen uiterlijk maar een innerlijk conflict is: een strijd tussen goed en kwaad, tussen kennis en onwetendheid. Met deze aansprektitel probeert Duryodhana Dronacharya’s intellect enerzijds te vleien en anderzijds te manipuleren, door een

toon van verwachting aan te slaan en het uitoefenen van mentale druk. De “uitmuntende” bevelhebbers verwijzen naar de neiging en de overtuiging van Duryodhana’s ego dat trots, ambitie, controle en dominantie als goede eigenschappen moeten worden beschouwd.

Vers 8. “Jijzelf, Bhishma, Karna, Kripa — overwinnaars in de strijd — Ashvatthama, Vikarna en Bhurishrava, de zoon van Somadatta.”

Duryodhana somt hier een aantal verderfelijke en machtige krachten op die tot zijn beschikking staan. Elk van deze figuren kan gezien worden als een archetype van een bepaalde neiging binnen onszelf. Dronacharya staat symbool voor het intellect als eerste leraar: vaardig, maar beïnvloedbaar door gehechtheid en eigenbelang. Bhishma, wordt vaak “grootvader” genoemd, maar in deze context gaat het niet om een familielid met die titel. Hier staat “grootvader” voor een oeroude, hardnekkige kracht die de mensheid al sinds onheuglijke tijden in zijn greep houdt. Zo gezien is Bhishma geen persoon van vlees en bloed, maar de belichaming van een diep verankerd principe van misleiding. Zolang die misleiding blijft bestaan (leeft), heerst er duisternis in het begrijpen van de waarheid. Karna symboliseert talent dat verkeerd wordt aangewend door binding aan trots en wrok. Kripa staat voor overlevingsinstinct en aanpassingsvermogen, maar kiest steeds de kant die zekerheid biedt (opportunisme). Ashvatthama belichaamt de overerving van overtuigingen die men door opvoeding en omgeving heeft meegekregen. Vikarna staat symbool voor de innerlijke twijfel: hij herkent het onrecht, maar bezwijkt onder de groepsdruk. Bhurishrava, trots op afkomst en status, identificeert zich volledig met zijn rol en naam.

Vers 9. “En vele andere heldhaftige krijgers, allen ervaren in de krijgskunst en uitgerust met allerlei wapens, allen bereid voor mijn zaak hun leven te geven.”

“De vele heldhaftige krijgers staan voor allerlei lage, hardnekkige gewoonten of denkpatronen die zich in de loop der jaren hebben gevormd. Ze zijn ervaren in de strijdkunst, wat aangeeft dat ze geoefend zijn in zelfbehoud en weten hoe ze nieuwe inzichten kunnen ondermijnen. Uitgerust met allerlei wapens, symboliseert de veelheid aan tactieken waarmee het lagere zelf zijn invloed probeert te behouden (redeneringen, emotionele reacties, herinneringen, etc.). “Bereid hun leven te geven” verbeeldt hoe sommige innerlijke neigingen diep verankerd zijn en zelfs tot het uiterste weerstand bieden, ook al dient dat niet ons hoogste goed. Samen vormen deze krijgers een machtig leger van oude patronen dat zich verzet tegen verandering en groei. Duryodhana voelt zich enorm gesteund omdat zijn krijgers er alles aan zullen doen om de overwinning te behalen — inclusief het opofferen

van hun leven voor hem — en probeert zichzelf zo te overtuigen van zijn onkwetsbaarheid.

Vers 10. "Onmetelijk is onze krijgsmacht, beschermd door Bhisma; de krijgsmacht beschermd door Bhima, daarentegen is beperkt."

Duryodhana noemt zijn krijgsmacht onmetelijk en beschermd door grootvader Bhisma. Symbolisch betekent dit dat alle krachten van het kwade en van de onwetendheid zich hebben verenigd om de krachten van het goede en van kennis te vernietigen. Bovendien worden ze aangevoerd door grootvader Bhisma — objectief beschouwd als zeer ervaren en superieur aan Bhima, maar subjectief gezien de belichaming van verwarring en misleiding. Duryodhana is ervan overtuigd dat dit in zijn voordeel zal werken en dat hij zal zegevieren. In werkelijkheid is het echter niet de kwantiteit, maar de kwaliteit van de krachten die de uitkomst van de innerlijke strijd bepaalt.

Vers 11. "Vanuit jullie strategische positie, moeten jullie allen uitsluitend grootvader Bhisma beschermen."

De Kaurava's krijgen de opdracht om enkel Bhisma te beschermen. Symbolisch gezien is grootvader Bhisma geen menselijk wezen, maar de belichaming van verwarring — het fundament dat de krachten van het kwade en van de onwetendheid ondersteunt en de illusie in leven houdt. De verwarring is oeroud en daarom noemt men haar "grootvader". Zolang zij voortleeft, blijven de demonische eigenschappen (de Kaurava's) onoverwinnelijk. Wanneer de verwarring sterft, eindigt ook de onwetendheid. Zelfs de kleinste twijfel aan de Allerhoogste verbreekt de verbinding met Hem en leidt tot verwarring. Daarom lijkt het leger van de Kaurava's onoverwinnelijk.

Vers 12. "Bhisma, de roemrijke grootvader van de Kuru dynastie, blies luid op zijn schelphoorn. Het was als het gebrul van een leeuw en het vervulde Duryodhana's hart met vreugde."

De leeuw is hier het symbool voor angst. Angst bestaat slechts in de stoffelijke natuur. Wanneer Bhisma — die de verwarring bezielt — de overwinning behaalt, wordt de angst aangewakkerd. De materiële natuur voedt de mens slechts met illusies; meer heeft zij niet te bieden. Het blazen op de schelphoorns van de Kaurava's wakkert enkel het gevoel van angst aan. Dat is de enige macht waarover zij werkelijk beschikken.

Vers 13. "Daarna weerklonk plotseling een oorverdovend geluid van blaasinstrumenten en allerlei trommels."

De enige boodschap van de Kaurava's is het creëren van angst en chaos. Wanneer zij daarin slagen, binden zij de levende wezens steeds vaster aan de materiële natuur.

Vers 14. "Vervolgens bliezen Madhava (Heer Krishna) en Arjuna, gezeten op hun grote strijdswagen, bespannen met witte paarden, op hun transcendente schelphoorns."

Heer Krishna wordt in dit vers "Madhava" genoemd, wat "Heer van het geluk", betekent. De witte kleur symboliseert zuiverheid, helderheid van geest en de kracht die voortkomt uit een zuiver hart. Het geluid van hun transcendente schelphoorns reikt voorbij de drie werelden waar de dood heerst: de wereld der mensen, de wereld der goden en de wereld van Brahma. In deze drie werelden bestaat nog steeds de angst voor sterfelijkheid en eindigheid. De grote strijdswagen is niet uit aardse materialen gebouwd, zoals zilver of goud maar bestaat uit transcendente energie.

Vers 15. "Hrishikesha (Heer Krishna) blies op zijn schelphoorn Panchajanya. Dhananjaya (Arjuna) op zijn schelphoorn Devadatta en Bhima, de man van geweldige daden, op zijn indrukwekkende schelphoorn Paundra."

Heer Krishna wordt in dit vers Hrishikesha genoemd, wat "Heer der zinnen" betekent — Hij die weet wat er in ieders hart omgaat. De vijf organen waarmee we waarnemen (aanraking, smaak, reuk, spraak en zicht) worden beïnvloed door onze zintuigen. Heer Krishna wil ons helpen deze te bevrijden van de beïnvloeding door de materiële natuur en ze uitsluitend te gebruiken in dienst van de Allerhoogste Heer. Arjuna wordt hier Dhananjaya genoemd, wat "overwinnaar van rijkdom" betekent. "Dhana" betekent rijkdom en verwijst naar de noodzakelijke levensbehoeften van de mens, die echter ondergeschikt zijn aan de rijkdom van de ziel. De onmetelijk krachtige Bhima, ook "wolvenbuik" genoemd, blies op zijn indrukwekkende schelphoorn Paundra, die naastenliefde symboliseert. Liefde ontspringt in het hart en wordt ook "buik der gevoelens" genoemd.

Vers 16. "Koning Yudhishtira, de zoon van Kunti, blies op zijn schelphoorn Anantvijaya; Nakula en Sahadeva op hun schelphoorns Sughosha en Manipushpaka."

Sanjaya, de raadsheer van koning Dhritarashtra, noemt Yudhishtira "koning" en

maakt hiermee duidelijk dat hij rechtsgeldig voor het koningschap is voorbestemd en niet de zonen van Dhritarashtra. Kunti is de belichaming van plichtsvervulling, die de vroomheid (Yudhishtira) heeft gebaard. Het transcendentale geluid van de schelphoorn Anantvijaya verwijst naar de eenwording met God. Tijdens de veldslag blijft de vroomheid — Yudhishtira — onberoerd; een belangrijke eigenschap om de overwinning te behalen. Nakula, die op zijn schelphoorn Sughosha blaast, symboliseert plichtsvervulling die het onheil vernietigt. Sahadeva, die op zijn schelphoorn Manipushpaka blaast, staat symbool voor toegewijde dienst aan God, die zich niet in tempels voltrekt, maar in de ziel.

Vers 17. "De koning van Kashi (Parmeshvas), een uitmuntend boogschutter, en Shikhandi, de grote strijdswagenstrijder, Dhrishtadyumna, Virata en de onoverwinnelijke Satyaki."

Sommigen vertalen Parmeshvas als "de grote boogschutter". Men kan het woord echter opsplitsen in Param-Ish-Vas, wat "één zijn met God" betekent. Ook Kashi symboliseert eenwording met de Allerhoogste, wat men bereikt door beheersing van de zintuigen en concentratie op het hart. Shikhandi, verwijst naar het proces van onthechting. Dhrishtadyumna belichaamt het standvastige, plichtsbewuste hart. Virata vertegenwoordigt de beschermende kracht die ruimte biedt aan het goede om te groeien. Satyaki staat symbool voor de correcte levenswandel.

Vers 18. "Drupada, de zonen van Draupadi en Abhimanyu, de sterk-gearmde zoon van Subhadra, bliezen ieder afzonderlijk op hun schelphoorn."

Drupada, die tot het einde loyaal blijft. De vijf zonen van Draupadi staan symbool voor mededogen met ouderen, zachtmoedigheid, fijngevoeligheid, sierlijkheid en standvastigheid — eigenschappen die krachtige hulpmiddelen zijn bij het beoefenen van meditatie. De sterk gearmde (met gestrekte armen) Abhimanyu, zoon van Subhadra, verwijst naar jeugdige moed, onschuld en de reikwijdte van juist handelen. Allen blazen afzonderlijk op hun schelphoorn, wat benadrukt dat ieder van hen zijn eigen unieke kracht bezit.

Vers 19. "Overweldigend tumult deed hemel en aarde beven en verscheurde de harten van Dhritarashtra's zonen."

Het kwade doet zich altijd sterker voor dan het in werkelijkheid is en kan slechts rekenen op uiterlijke bondgenoten; innerlijk is het hulpeloos, laf en zwak. De zonen van Dhritarashtra, die het kwade en de onwetendheid vertegenwoordigen, voelden zich plots overweldigd door het eenheidsgevoel van de Pandava's, die uitsluitend de aanwijzingen van de Allerhoogste volgen en het goede en de kennis belichamen.

Vers 20. "Toen Arjuna, op wiens banier Hanuman prikte, de zonen van Dhritarashtra in slagorde zag staan, klaar om de strijd te beginnen, nam hij zijn boog en sprak volgende woorden tot Hrishikesha (Heer Krishna)."

Arjuna belichaamt de liefdevolle mens die wijsheid en verlossing zoekt, maar nog steeds in de ban is van twijfel en rusteloosheid. De aap Hanuman op zijn banier, wapperend in de wind, verwijst enerzijds naar de rusteloze geest, maar ook naar wereldverzaking. Hanuman was geen gewone aap, maar een wezen dat volledig onthecht was en bovendien een groot toegewijde van Heer Rama (een incarnatie van Heer Vishnu, de instandhouder van het universum).

Vers 21 – 22 – 23. "O Onfeilbare (Heer Krishna), rijd mijn strijdswagen tussen beide legers, zodat ik kan zien wie de boosaardige Duryodhana steunen en met wie ik in deze grote veldslag moet strijden."

Heer Krishna is inderdaad onfeilbaar; één met de Allerhoogste, spreekt Hij in Diens naam. Arjuna beseft dat, zodra deze veldslag eenmaal is begonnen, er geen terugweg meer mogelijk is. Hij wil persoonlijk zien wie zijn tegenstanders zijn en of dit conflict niet op vreedzame wijze kan worden opgelost.

Vers 24. Sanjaya zei: "O Bharata (koning Dhritarashtra), nadat Hrishikesha (Heer Krishna) aldus het verzoek van Gudakesa (Arjuna) had gehoord, plaatste Hij de beste der strijdagens in het midden van beide legers."

Voor Arjuna, die het spiritueel niveau van kshatriya (krijger) heeft bereikt, breekt nu het moment aan waarop in zijn ziel de grote veldslag begint: die van goed tegen kwaad, van kennis tegen onwetendheid. Heer Krishna spreekt hem aan met Gudakesa, wat "hij die de slaap heeft overwonnen" betekent. Arjuna ontwaakt langzaam uit zijn stoffelijke sluimer en begint het verschil te zien tussen de goede en kwade krachten, tussen kennis en onwetendheid. Hij vertegenwoordigt de mens die een keuze moet maken die bepalend is voor zijn verdere spirituele levensloop. De beste der strijdagens is, zoals we al eerder hebben aangegeven, niet gemaakt van aardse materialen, maar bestaat uit transcendentale energie.

Vers 25 – 26 – 27. "Voor Bhisma, Dronacharya en alle heersers der wereld sprak Heer Krishna: O Arjuna, zie hier alle leden van de Kuru-dynastie verzameld. Arjuna herkende vaders, grootvaders, ooms, neven, zonen en kleinzonen, leermeesters en vrienden, schoonvaders en weldoeners, aan beide kanten geschaard. Toen keek Arjuna al dezen aan en, door medeleven overmand, sprak hij:"

De boodschap van Heer Krishna is bestemd voor iedereen, zowel voor de goede als de kwade mens — schijnt de zon niet voor iedereen? Aan beide zijden ziet Arjuna familieleden en vrienden staan. Al dezen zijn hem zo vertrouwd; zij maken deel uit van zijn fysieke en mentale bestaan. Hoe kan hij zich ontdoen van iets dat zo lang een deel van hem is geweest? Arjuna staat op het punt een totale spirituele transformatie te ondergaan en zijn oude manier van leven achter zich te laten.

Vers 28 – 29. "O mijn Heer, als ik al deze mensen hier zie die verlangen naar de strijd, voel ik mijn lichaam beven. Mijn ledematen worden zwak, mijn mond wordt droog en mijn haren rijzen overeind. Mijn boog Gandiva glijdt uit mijn hand en mijn huid gloeit."

Alle symptomen die hier worden beschreven, verwijzen naar hevige angst en verwarring. De boog Gandiva die uit Arjuna's handen glijdt, symboliseert het verlies van zijn houvast in de wereld. Deze symptomen worden veroorzaakt door een materialistische levensopvatting.

Vers 30. "O Keshava (Heer Krishna), mijn geest is verward en ik kan niet blijven staan. Ik zie alleen onheil in het vooruitzicht."

Heer Krishna wordt hier aangesproken als Keshava, wat verwijst naar het doden van de demon Keshi. Arjuna raakt steeds meer in de ban van de materiële wereld en verstrikt in het web van illusies. Spiritueel gezien is dit het punt waarop de materialistische levensopvatting haar greep laat voelen: de zoeker ziet geen uitweg en ervaart alleen verlies, omdat hij nog niet in de waarheid van de ziel staat. Eerst is er totale verwarring, gevolgd door verlies van zelfbeheersing. Hij wil vluchten voor het onheil dat zijn denken beheerst. Door te vluchten denkt hij zich te bevrijden van angst en verwarring, maar waar men ook gaat, blijft de geestelijke verwarring in ons bestaan. Door toegewijde dienst aan de Allerhoogste Heer kunnen we angst en verwarring figuurlijk "doden".

Vers 31. "Ik zie geen heil in het doden van mijn eigen verwanten. O Krishna, ook verlang ik niet naar de overwinning, noch naar de heerschappij over een koninkrijk of het geluk dat het biedt."

Net zoals Arjuna zijn we in dit stoffelijke bestaan allemaal geconditioneerd. We denken familiebanden te hebben, maar deze bestaan slechts zolang we in deze stoffelijke wereld leven. Feitelijk is de gedachte dat we familie hebben niet meer dan een illusie. Om het spirituele pad te volgen, zullen we deze banden moeten verbreken — een pijnlijk en moeilijk proces. Moeten we dan ons hart verharden en

onze familie verlaten, zoals sommige traditionele yogi's doen, waarbij zij echtgenote en kinderen soms in behoeftige omstandigheden achterlaten om zich volledig aan de Allerhoogste te wijden? Mijn persoonlijke mening is dat dit niet letterlijk maar figuurlijk moet worden opgevat. We dienen ons geestelijk van familie- en andere banden te onthechten om het hogere doel niet uit het oog te verliezen, maar zonder onze plicht tegenover hen te verzaken.

Vers 32 – 35. "O Govinda, zelfs al winnen wij een koninkrijk met al het geluk van dien, wat baat het ons als allen voor wie we dit verlangen, op het slagveld tegenover ons staan? Wanneer grootvaders, vaders, zonen en andere familieleden, vrienden en leraren bereid zijn hun leven en bezittingen op te offeren voor deze strijd? O Janardana, ik wil niet met hen strijden, zelfs niet in ruil voor de drie werelden, laat staan voor deze aarde. Er bestaat voor mij geen vreugde in het doden van Dhritarashtra's zonen."

Heer Krishna wordt hier met drie verschillende namen aangesproken: Govinda, Mathusudana en Janardana. Govinda verwijst, in de context van de Veda's, naar kennis en wijsheid; Mathusudana naar de vernietiging van de demon Madhu, die het ego symboliseert; en Janardana naar Heer Vishnu, de instandhouder van het universum en beschermer van de mensheid. Arjuna weigert de strijd met zijn familie aan te gaan omdat hij de band met hen niet wil verbreken. De drie werelden verwijzen — in deze context anders uitgelegd — naar de causale wereld, de subtiële wereld en de fysieke wereld. De causale wereld is de ruimte waar alle creaties als idee bestaan, de subtiële wereld is waar de creaties worden vastgelegd als op een blauwdruk, en de fysieke wereld is waar alle creaties hun uiteindelijke vorm krijgen.

Vers 36. "O Madhava, hoe zouden wij gelukkig kunnen zijn door onze eigen familieleden te doden? Zelfs al dienen zij het kwade — hen doden zou ons belasten met zonde. Daarom is het verkeerd om de zonen van Dhritarashtra, onze familie en kennissen, van het leven te beroven."

Arjuna spreekt Heer Krishna aan als Madhava, wat "Heer van geluk en voorspoed" betekent. Arjuna denkt nooit meer gelukkig te kunnen zijn wanneer hij zijn familieleden en kennissen doodt. Hij vraagt Heer Krishna wanhopig om raad in deze netelige kwestie, want hij streeft als een liefdevol mens naar het goede en wil geen zonde begaan door een foute keuze te maken.

Vers 37. "O Janardana (Heer Krishna), zelfs het doden van mijn familie en vrienden, wier harten vol hebzucht zijn, is verkeerd en zou karmische schuld op mij laden."

Janardana is een andere benaming voor Heer Vishnu. Arjuna is er vast van overtuigd dat het doden van zijn familie en vrienden, ook al kiezen zij voor het kwade, verkeerd is en hem bovendien met karmische schuld zou beladen.

Vers 38. "O Krishna, waarom zouden wij, die goed van kwaad kunnen onderscheiden, deze familiedynastie vernietigen?"

Ook al weet hij dat zijn familie zich schuldig maakt aan kwade activiteiten, toch heeft Arjuna moeite om de banden met hen te verbreken en hen te doden. Zachtmoedig als hij is, zou hij hen liever vergeven en in goede verstandhouding samen met hen verder door het leven gaan.

Vers 39. "Door het vernietigen van de familiedynastie zal de eeuwige traditie verloren gaan. Hierdoor zullen zij die overblijven in goddeloosheid vervallen."

Voor Arjuna zijn de familiedynastie en haar tradities zeer belangrijk. Hij lijkt niet te kunnen bevatten dat familiedynastieën komen en gaan, tot de materiële wereld behoren en vergankelijk zijn. Ook religieuze tradities en rituelen zijn niet meer dan tijdelijke hulpmiddelen om de mens in de juiste spirituele sfeer te brengen met als doel Zelfrealisatie te bereiken.

Vers 40. "O Krishna, afstammeling van de Vrishni's, wanneer de familie in goddeloosheid vervalt, worden de vrouwen verdorven en ontstaat er ongewenst nageslacht (door vermenging van kasten)."

In dit vers wordt Heer Krishna aangesproken als afstammeling van de Vrishni's omdat Hij binnen deze dynastie werd geboren. Arjuna zit gevangen in het web van eeuwenoude tradities, waarin vrouwen als minderwaardig worden beschouwd en hun intelligentie aan die van kinderen wordt gelijkgesteld, zodat zij voor de buitenwereld beschermd dienen te worden. In onze huidige tijd bestaan er nog steeds religies en spirituele gemeenschappen die dergelijke mensonwaardige gebruiken in ere houden. Nochtans spreekt Heer Krishna in de Bhagavad Gita met geen woord over het vrouwelijk geslacht als zijnde minderwaardig.

Vers 41. "Vermenging van kasten leidt onvermijdelijk naar de hel, zowel voor de familie als voor hen die de familietraditie vernietigen. De rituelen waarbij men water en voedsel aan de voorouders offert, worden gestaakt, waardoor ook zij ten val komen."

Met de toename van ongewenst nageslacht verwijst Arjuna naar kinderen die geboren worden uit de vermenging van de verschillende kasten. Binnen de Vedische religieuze traditie bestaan er vier kasten: de priesterkaste, de strijderskaste, de kaste van handelaren en de arbeiderskaste. Net als Arjuna dient men zich van deze wereldse tradities te bevrijden. God vraagt geen offers en geen rituelen noch voor de levenden noch voor de doden. Men dient tot het inzicht te komen dat alleen God de enige, eeuwige en absolute waarheid (dharma) is, die niet mag worden verbroken.

Vers 42. "Het is een wandaad om de familietradities te vernietigen, die de oorzaak zijn van de vermenging van kasten. Hierdoor worden maatschappelijke en spirituele verplichtingen voor het welzijn van de gemeenschap tenietgedaan."

Arjuna zit volledig gevangen in het Vedische religieuze Sanatana-dharma-systeem, dat door de priesterkaste werd ingevoerd. Dit systeem, waar ook het onrechtvaardige kastensysteem deel van uitmaakt, dient te worden overstegen. Pas wanneer de mens tot dit inzicht komt, kan het ware Goddelijke Sanatana-dharma, dat onvergankelijk, onveranderlijk en eeuwig is, in zijn ziel als een mystieke roos openbloeien.

Vers 43. "O Janardana (Heer Krishna), via de opeenvolging van discipelen heb ik gehoord dat zij van wie de familietraditie vernietigd is, voor altijd in de hel verblijven."

Het vooruitzicht van de verschrikkingen van de hel is het uitverkoren middel waarvan religieuze instituten zich steeds hebben bediend om de mensheid angst aan te jagen en te onderdrukken. Arjuna heeft deze kennis slechts van horen zeggen. Hij weet het dus niet uit eigen ervaring, maar lijkt de Brahmanen (priesterkaste) te geloven, omdat hij is opgegroeid in de traditie dat zij de behoeders van Sanatana-dharma zijn en deze leer door geestelijke erfopvolging doorgeven. Ware Sanatana-dharma echter is universeel, overstijgt geboorte, geslacht en sociale positie, en is niets anders dan eenheid met de Allerhoogste. Bijgevolg is het nodig om voorbij de uiterlijke religieuze tradities te gaan en de innerlijke, eeuwige dharma te realiseren.

Vers 44. "Ach, hoe betreuenswaardig dat wij, uit begeerte naar het bezit van een koninkrijk, zelfs bereid zijn om onze eigen verwanten te doden?"

Arjuna wordt heen en weer geslingerd tussen zijn verlangen naar Goddelijk inzicht en zijn materiële drang om de eeuwenoude tradities te behoeden. Gods koninkrijk ligt diep in de mens verborgen en kan slechts door ware kennis worden onthuld.

Om dit te bereiken, moeten we figuurlijk breken met familiebanden en andere tradities die niet meer dan illusies blijken te zijn. Door zijn innerlijke verwarring ziet Arjuna dit echter als een ernstige overtreding.

Vers 45. "Het zou beter voor mij zijn om ongewapend en zonder weerstand te bieden op het slagveld door de gewapende zonen van Dhritarashtra te worden gedood."

De zachtmoedige Arjuna zou liever op het slagveld sterven dan zijn familie moeten doden. Het voortzetten en in ere houden van de familietraditie, ook al is die door het kwade gecorrumpeerd, is voor hem belangrijker dan zijn eigen leven.

Vers 46. Sanjaya sprak: "Nadat Arjuna had gesproken, zijn geest gebroken door verdriet, wierp hij boog en pijlen naast zich neer en zette zich neder in de strijdswagen."

Arjuna heeft het dieptepunt van zijn wanhoop bereikt en wil het conflict tussen de uiterlijke, aangeboren natuur — die de mens met valse beloften in haar greep houdt — en de innerlijke weg van geestelijke transformatie en verlossing ontvluchten. Arjuna's houding laat zien hoe de mens, wanneer hij wordt beheerst door emotie, zijn spirituele richting verliest — en hoe de spirituele leraar (Heer Krishna) nodig is om ons terug te leiden naar helder inzicht en standvastige actie.

Hier eindigt het eerste hoofdstuk van de Bhagavad Gita, "De wanhoop van Arjuna".

Samenvatting van Hoofdstuk I

In het eerste hoofdstuk van de Bhagavad Gita ontvouwt zich het innerlijke drama van Arjuna. Wat begint als strijdlust verandert, zodra hij zijn verwanten, leraren en vrienden tegenover zich ziet, in diepe verwarring en wanhoop. Gevangen in de eeuwenoude structuren van het Vedische Sanatana-dharma en het kastenstelsel, worstelt hij met de botsing tussen uiterlijke plicht en innerlijke waarheid.

Zijn geest wordt overspoeld door verdriet, gehechtheid en morele twijfel. Hij vreest dat het vernietigen van familietradities en sociale orde onherstelbare schade zal toebrengen — niet alleen aan de levenden, maar ook aan de verbinding met de voorouders. Toch beseft hij niet dat ware dharma universeel is, geen groepen onderdrukt en alle tijdelijke structuren overstijgt.

Aan het slot van het hoofdstuk legt Arjuna zijn boog en pijlen neer: het uiterlijke symbool van zijn strijd, maar ook van zijn innerlijke richting. Hij kiest voor passiviteit, niet uit spirituele overgave, maar uit emotionele verlamming. Daarmee is het toneel klaar voor Krishna's onderricht — waarin uiterlijke plicht en innerlijke bevrijding in een nieuw licht zullen worden geplaatst.

Grootvader Bhishma, de oeroude belichaming van verwarring, ligt door een regen van pijlen doorboord op het slagveld, maar is nog steeds in leven. Pas wanneer hij (de verwarring) sterft en zijn masker breekt, verdwijnt de slang der illusie en verschijnt de zwaan van inzicht en zuiverheid.

Hoofdstuk II

Het pad van kennis

Vers 1. Sanjaya sprak: "Toen Madhusudana (Heer Krishna) Arjuna, moedeloos en verward, met betraande ogen zag zitten, sprak Hij, vervuld van mededogen, de volgende woorden:"

Arjuna's tranen en verwarde blik symboliseren de vertroebeling van het innerlijke oog door gehechtheid aan emotie. Arjuna, die het dieptepunt van zijn verwarring en wanhoop heeft bereikt, is nu klaar om geestelijk advies van Heer Krishna te ontvangen.

Vers 2. De Gezegende heer sprak: "Arjuna, hoe komt het dat je in deze moeilijke situatie wordt overvallen door onwaardig gedrag, dat enkel tot schande en eerloosheid leidt?"

Heer Krishna stelt deze vraag om Arjuna uit te dagen en hem eraan te herinneren dat de weg van de edele ziel altijd gericht is op waarheid, moed en dienstbaarheid — en dat handelen uit angst of gehechtheid daar haaks op staat. Echt mededogen is helder, moedig en in lijn met dharma; Arjuna's houding is daarentegen passief en ingegeven door persoonlijke gehechtheid. Hij is verward, treurig en zwak en kan het niet meer opbrengen om te vechten, en toch moet hij deze innerlijke strijd aangaan om de illusies van het materiële bestaan te overwinnen.

Vers 3. "Zoon van Partha, geef niet op, want dat siert je niet. O bedwinger van de vijand, sta op en schud deze verschrikkelijke zwakheid van je af."

Arjuna wordt hier aangesproken als 'zoon van Partha', wat verwijst naar zijn moeder Kunti. Zij is de zus van Heer Krishna's vader Vasudeva. Heer Krishna is dus zowel een bloedverwant als een dierbare vriend én de spirituele leraar van Arjuna. Hieruit kan men afleiden dat Heer Krishna op de meest innige wijze verbonden is met Arjuna, die de zoekende mens vertegenwoordigt. In dit vers spoort Heer Krishna Arjuna aan om de sluier van emotie af te werpen en terug te keren naar zijn oorspronkelijke kracht.

Vers 4. Arjuna sprak: "Overwinnaar van Madhu, vernietiger van de vijand, hoe kan ik in deze veldslag mijn pijlen richten op Bhishma en Dronacharya, aan wie ik mijn eerbied en hoogachting verschuldigd ben?"

Zoals we hebben vermeld, is Dronacharya de eerste goeroe die de discipel de spirituele gevechtskunst aanleert, maar zelf nog aan de materiële wereld gelieerd is waardoor hij onvolmaakt is. Hierdoor wordt wel het verlangen naar Godsrealisatie aangewakkerd. Grootvader Bhishma is het symbool van verwarring en zelfbedrog, wat ertoe leidt dat men familie als zijn eigen vlees en bloed beschouwt en tradities als eeuwig en heilig. Ook vertegenwoordigen zij alles wat de ziel ooit heeft gekoesterd als ego-gedreven actie. Arjuna's verwarring toont hoe de mens, wanneer hij zijn innerlijk kompas verliest, zelfs zijn hoogste waarden als schadelijk kan zien. Men dient te handelen zonder ego, zonder gehechtheid, en met zuivere intentie.

Vers 5. "Het zou beter voor mij zijn om in deze wereld als bedelaar verder te gaan dan deze eerbiedwaardige leermeesters te doden. Alle genoegens van deze wereld zouden voor mij aanvoelen als met bloed besmeurd, mocht ik hen doden."

Arjuna wil de banden met zijn leermeesters niet verbreken. Liever leeft hij als bedelaar, tevreden met enkele kruimels, dan dat hij hen zou bestrijden. In deze context betekent hen "doden" het overwinnen van innerlijke obstakels die zelfrealisatie belemmeren. Zijn redenering is nog steeds gebaseerd op emotie en gehechtheid, niet op helder inzicht in dharma. Hij ziet zijn leraren als onvervangbaar, terwijl waarlijk dharma geen persoonsgebonden principe is, maar een universele leidraad voor de ziel.

Vers 6. "Ik weet niet wat voor mij beter is: hen overwinnen of door hen overwonnen worden. Ik wil Dhritarashtra's zonen niet doden, maar toch staan ze op het slagveld tegenover mij. En als ik hen dood, wil ik niet verder leven."

Arjuna's redenering over verlies en winst op materieel en emotioneel vlak biedt geen uitweg en vergroot zijn verwarring alleen maar. Hij meent dat zelfs als hij deze krachten overwint, het verlies om wat hij liefheeft — personen, rollen en tradities — hem het verlangen om te leven zou ontnemen. Dit is het punt waarop de zoeker gevangen zit tussen twee uitersten: vasthouden aan het oude of het onbekende tegemoet treden. Het is tijd om Heer Krishna, zijn dierbare vriend en goeroe, om advies te vragen over hoe hij zich uit dit verschrikkelijke kluwen van illusies kan bevrijden.

Vers 7. "Mijn hart voelt zwaar en hulpeloos aan, en mijn geest is verward, wat betreft dharma. Ik zoek mijn toevlucht tot U en ben nu Uw leerling. Daarom vraag ik U: onderricht mij en zeg wat ik moet doen."

Arjuna is zich volledig bewust dat hij het dilemma waarvoor hij staat niet zelf kan oplossen. Hij stopt met redeneren vanuit zijn ego en geeft zich over aan Heer Krishna als zijn spirituele leraar. Mystiek gezien is dit het moment waarop de ziel het ego loslaat en zich opent voor transformatie. Spirituele kennis wordt slechts verkregen door nederigheid, overgave en het verlangen naar waarheid. Dharma omvat de leefregels van de Vedische religie, waaraan men zich als goed mens dient te houden: overgave aan de Schepper, matigheid, reinheid, echtelijke trouw, zelfbeheersing, eerlijkheid, kennis van de Vedische geschriften en van de Overziel.

Vers 8. "Al zou ik de heerschappij over de hele aarde en de hemelen verkrijgen, zelfs dan weet ik niet hoe ik deze innerlijke pijn, die mijn zinnen verteert, kan verdrijven."

Arjuna beseft dat geen wereldse macht hem kan helpen bij het oplossen van dit innerlijk conflict, behalve door de aanwijzingen van zijn spirituele leraar, Heer Krishna, te volgen. Toch is zijn inzicht nog onvolledig, want hij ziet nog niet dat de oplossing ligt in het overstijgen van ego en gehechtheid. Het is een universele les dat geen uiterlijke overwinning de innerlijke strijd kan vervangen die nodig is voor zelfrealisatie.

Vers 9. Sanjaya sprak: "Nadat Gudakesha (Arjuna), de overwinnaar van de slaap, deze woorden tot Hrishikesha (Heer Krishna, Heer der zintuigen), had gesproken, zei hij: Ik zal niet strijden en zweeg."

Gudakesha (overwinnaar van de slaap) herinnert eraan dat Arjuna normaal gesproken waakzaam en beheerst is, maar nu verlamd wordt door emotie. Zijn uitspraak dat hij niet wil strijden is zowel letterlijk als symbolisch: de ziel weigert de innerlijke strijd aan te gaan. De stilte die daarop volgt is dubbelzinnig: aan de

ene kant een pauze van woorden, aan de andere kant een innerlijke leegte waarin het goddelijke onderricht kan binnendringen. Dit markeert de overgang van ego-gestuurde discussie naar leerlingenschap en ontvankelijkheid.

Vers 10. Sanjaya zei: "O afstammeling van Bharata (Koning Dhritarashtra), glimlachend sprak Hrishikesha (Heer Krishna) toen de volgende woorden tot Arjuna, die treurend in het midden tussen beide legers neder zat."

Heer Krishna, die de geheimen van ieders hart kent, glimlacht naar Arjuna, want Hij is niet alleen zijn spirituele leraar, maar ook zijn dierbare vriend. De glimlach is geen spot, maar een uitdrukking van mededogen. Heer Krishna ziet dat Arjuna's crisis de poort is naar spirituele groei. Dat dit gesprek plaatsvindt midden tussen beide legers symboliseert dat het onderricht zich ontvouwt te midden van conflict en spanning. Het feit dat dit gesprek hoorbaar is voor beide legers benadrukt dat de boodschap van de Gita universeel is voor iedereen die bereid is te luisteren.

Vers 11. De Gezegende Heer sprak: "Hoewel je geleerde woorden spreekt, treur je over dingen die het niet waard zijn om over te treuren. De wijzen treuren noch om de levenden noch om de doden."

Heer Krishna noemt de argumentatie van Arjuna geleerd, maar niet wijs. Velen bezitten wereldse kennis, maar missen spirituele wijsheid. Alles wat tot de stoffelijke wereld behoort, is vergankelijk en daarom het treuren niet waard. Ook Heer Jezus zou in de toekomst woorden van gelijke strekking uitspreken. Deze uitspraak klinkt misschien hard, maar is bedoeld om de mens wakker schudden uit zijn stoffelijke slaap. Het is een uitnodiging aan de spirituele zoeker om zijn perspectief te verschuiven van het tijdelijke naar het tijdloze.

Vers 12. "Nooit was er een tijd dat Ik niet heb bestaan, noch jij, noch al deze vorsten. Nooit zal er een tijd komen dat wij allen ophouden te bestaan."

De Allerhoogste heeft begin noch einde. Ook onze ziel, die een deel van Hem is, is onsterfelijk. Alleen het stoffelijk bestaan is veranderlijk en vergankelijk. Dit vers vormt de fundamentele basis voor het hele onderricht: ware wijsheid begint met het besef dat de ziel onsterfelijk is. Het overstijgt persoonlijke relaties en emoties: zelfs vijanden op het slagveld zijn in wezen eeuwige zielen. Verdriet om het tijdelijke lichaam is een vergissing die voortkomt uit identificatie met het vergankelijke. Dit inzicht is essentieel om ware gelijkmoedigheid te bereiken, waardoor verlies en winst hun absolute betekenis verliezen.

Vers 13. "Net zoals het zelf in dit lichaam kindertijd, jeugd en ouderdom ervaart, zo gaat de ziel van het ene lichaam over naar het andere. Een wijs mens laat zich hierdoor niet verontrusten."

Heer Krishna gebruikt een zichtbare metafoor: zoals we in één leven door kindertijd, jeugd en ouderdom gaan, zo gaat de ziel bij de dood over naar een ander lichaam. De wijzen begrijpen dat deze veranderingen slechts het lichaam betreffen, niet de ziel. Dit vers is een sleutel tot het begrip van reïncarnatie: geboorte en dood zijn slechts overgangen, net als fasen van het leven. Dit inzicht bevrijdt van angst en maakt het mogelijk om gelijkmoedig te leven, ongeacht uiterlijke omstandigheden.

Vers 14. "O zoon van Kunti (Arjuna), geluk en verdriet komen en gaan, net zoals hitte en koude. Zij zijn niet meer dan zintuiglijke ervaringen. Verdraag hen gelijkmoedig, afstammeling van Bharata."

Arjuna wordt in dit vers aangesproken als zoon van Kunti en afstammeling van Bharata, wat verwijst naar zijn edele en goede eigenschappen van zowel moeders- als vaders kant. In de stoffelijke wereld is niets blijvend en is alles onderhevig aan verandering. Door ware kennis en standvastige verdraagzaamheid kunnen we leren om deze moedig en onbewogen te ondergaan. Onaangedaan blijven betekent niet ongevoelig worden, maar tot het inzicht komen dat alle ervaringen vergankelijk zijn. Deze houding maakt het mogelijk het pad van yoga te volgen zonder afgeleid te worden door de tijdelijke wisselvalligheden van het leven.

Vers 15. "O beste onder de mensen (Arjuna), de wijze die onverstoorbaar is door vreugde en verdriet en in beide omstandigheden standvastig blijft, is klaar om te proeven van de nectar der onsterfelijkheid."

Zolang men in een menselijk lichaam verblijft, krijgt men te maken met tegenstellingen die eigen zijn aan de stoffelijke natuur. Deze komen en gaan, zoals eb en vloed. Men raakt makkelijk in de ban van wereldse objecten. Een van mijn leraren, vatte dit ludiek samen: "Smoutebollen hier, smoutebollen daar — aan het ene kraampje net wat lekkerder dan aan het andere en maar eten tot men buikpijn krijgt. De volgende dag is men de buikpijn vergeten en begint er met smaak opnieuw aan." Het is niet altijd eenvoudig om de verlokkingen van de wereld onverstoorbaar tegemoet te treden, maar met vertrouwen, geduld en standvastigheid vertoeft men in goed gezelschap.

Vers 16. "Wat niet is, zal nooit zijn. Wat is, zal nooit ophouden te bestaan. Voor de wijze, de kenner van het Zelf, is dat de enige werkelijkheid."

Alles wat veranderlijk en vergankelijk is, lijkt echt zolang men het als werkelijk ervaart. Net zoals een droom echt lijkt tijdens onze slaap, lijkt ons stoffelijk bestaan reëel. De wijzen echter, die zelfrealisatie hebben bereikt, hebben de realiteit van God ervaren.

Vers 17. "Weet dat Datgene wat alles doordringt, onverwoestbaar is. Niets kan Het vernietigen."

Het Absolute doordringt alles wat bestaat. Zelfs het kleinste atoom is vervuld van Gods kracht en almacht. Hij is kleiner dan het kleinste en groter dan het grootste. Alles bestaat in Hem en uit Hem. Onveranderlijk en onvergankelijk, verheven boven tijd en ruimte, wordt er Hem niets ontnomen, noch iets toegevoegd.

Vers 18. "Alle materiële lichamen waarin het eeuwige, onverwoestbare en onmeetbare Zelf woont, zijn begrensd en eindig. Daarom, O afstammeling van Bharata, strijd."

De stoffelijke natuur is begrensd en eindig. Ook al krijgt het lichaam de beste medische verzorging, vroeg of laat treedt de dood in. De medische wetenschap tracht het menselijk lichaam steeds langer in leven te houden met allerlei medische hulpmiddelen, soms zelf tegen de natuur in, maar uiteindelijk falen ook deze. De ziel daarentegen is onverwoestbaar, onbegrensd en eeuwig. We kunnen de Allerhoogste vergelijken met de zon en de ziel met een zonnestraal: wanneer het lichaam sterft, wordt de zonnestraal teruggetrokken in haar bron. Daarom moedigt Heer Krishna Arjuna aan om de dood niet te vrezen, en zijn plicht als Kshatriya (krijger) moedig te vervullen.

Vers 19. "Zij zijn onwetend die denken dat het Zelf kan doden of dat het Zelf kan worden gedood."

De Veda's verwoorden in mystieke taal dat de ziel niet groter is dan het tienduizendste van het puntje van een haar, maar toch onverwoestbaar is. Enkel het stoffelijk lichaam kan worden gedood. Het Zelf, de Opperste Geest, kan niet doden noch worden gedood.

Vers 20. "Het Zelf kent noch geboorte, noch dood. Eeuwig en onveranderlijk stijgt Het boven het lichaam uit wanneer dit sterft."

Voor de mens, die in termen van tijd en ruimte denkt, is het soms moeilijk te bevatten dat het Zelf er altijd was, is, en zal zijn. Het Zelf kent geen enkele verandering. Het kan niet worden gedood en verheft zich boven het lichaam wanneer dit sterft.

Vers 21. "O zoon van Partha (Arjuna), hoe kan iemand die het Zelf kent als ongeboren, eeuwig en onverwoestbaar een ander doden of zichzelf laten doden?"

Arjuna wordt door Heer Krishna aangesproken als zoon van Partha, een naam die verwijst naar zijn moeder Kunti. Deze aanspreekvorm herinnert aan zijn edele afkomst en aan de morele en spirituele waarden die zij belichaamde. De wijze weet dat hij noch gedood kan worden, noch iemand kan doden. Dit betekent echter niet dat men lukraak mag doden of anderen mag aanzetten tot doden. "Gij zult niet doden" is een kosmische wet. Dit vers is een uitnodiging tot spirituele volwassenheid: het inzicht dat het Zelf onaangetast blijft, ongeacht uiterlijke gebeurtenissen.

Vers 22. "Zoals een mens zijn versleten kleding aflegt en nieuwe aantrekt, zo werpt het Zelf zijn oude en afgeleefde lichaam weg en gaat een nieuw lichaam binnen."

Tijdens het stoffelijk bestaan ondergaat de mens vele lichamelijke transformaties. Wanneer het lichaam zijn functie verliest, verhuist de ziel (jiva-atma) naar een nieuw omhulsel. Dit proces herhaalt zich totdat de kringloop van geboorte en dood wordt doorbroken. De ziel geniet en lijdt in de stoffelijke wereld, terwijl de Overziel (Paramatma) als stille getuige aanwezig is en de ziel ondersteunt in haar spirituele ontwikkeling. Dit vers nodigt uit tot onthechting, maar betekent geenszins dat men onzorgvuldig mag omgaan met het lichaam of met het leven van anderen: het lichaam is een kostbaar instrument voor spirituele vooruitgang en verdient daarom zorg en respect.

Vers 23. "Geen wapen kan het Zelf doorklieven, noch kan vuur Het verbranden; water kan het Zelf niet doordrenken, noch kan de wind Het uitdrogen."

Geen enkel middel is bij machte het Zelf te vernietigen. Het is eeuwig, zonder begin of einde, onaangetast door de wisselingen van geboorte en dood. Wie dit beseft, weet dat ware veiligheid niet ligt in uiterlijke bescherming, maar in het kennen van het onverwoestbare Zelf. Dit inzicht bevrijdt van angst en wekt een diepe eerbied voor het leven in al zijn vormen. Door meditatie en innerlijke zuivering wordt dit weten een ervaringsfeit, en verdwijnt de angst voor verlies en dood volledig.

Vers 24. "Het Zelf kan niet in stukken worden gesneden; Het is onverwoestbaar en allesdoordringend, onoplosbaar, onbeweeglijk, onsterfelijk en eeuwig hetzelfde."

Het Zelf is onaantastbaar voor de krachten van de materiële wereld. Het overstijgt tijd en ruimte en blijft onveranderd te midden van de wisselingen van het bestaan. Wie zich hiermee vereenzelvigd, vindt een innerlijke rust die geen uiterlijke gebeurtenis kan verstoren. Dit inzicht bevrijdt van angst en maakt het hart vrij voor mededogen en wijs handelen.

Vers 25. "Er wordt gezegd dat het Zelf niet gemanifesteerd, onveranderlijk, onvoorstelbaar en ondenkbaar is. Daarom, deze waarheid kennende, heb je geen reden om te treuren."

Er bestaat geen scheiding tussen het Zelf, dat in ons lichaam woont, en de Allerhoogste. Slechts de Allerhoogste bestaat; uit Hem ontspringen alle manifestaties — zichtbaar en onzichtbaar, stoffelijk en onstoffelijk. Waarom zouden we dan moeten treuren? Het Zelf is niet waar te nemen met de zintuigen, noch te bevatten met het verstand. Het Zelf is vrij van verandering en overstijgt de grenzen van tijd en ruimte. Wie dit beseft, weet dat geen uiterlijke gebeurtenis het wezenlijke kan raken. Dit inzicht bevrijdt van rouw en angst, en opent de weg naar een leven geworteld in innerlijke rust, mededogen en wijs handelen.

Vers 26. " Zelfs als je denkt dat het Zelf voortdurend wordt geboren en voortdurend sterft, O sterk-gewapende, dan nog heb je geen reden om te treuren."

Tot nu toe heeft Heer Krishna de eeuwigheid van de ziel onderwezen, maar zelfs wanneer men gelooft dat men telkens opnieuw wordt geboren en sterft, blijft geboorte en dood een natuurlijk proces. Geboorte en dood zijn slechts natuurlijke, onvermijdelijke fasen van een groter proces. Waarom zou men treuren over wat onvermijdelijk is? Het leven vraagt om moed en het vervullen van de eigen plicht, ongeacht het wereldbeeld. Door Arjuna "sterk-gewapende" te noemen, herinnert Heer Krishna hem aan zijn innerlijke kracht en vermogen om de strijd van het leven aan te gaan. Wie dit begrijpt, laat zich niet verlammen door angst of verdriet, maar handelt met helderheid en standvastigheid.

Vers 27. "Voor wie geboren is, is de dood zeker; en voor wie gestorven is, is geboorte evenzeer zeker. Daarom, in het aangezicht van het onvermijdelijke, behoort je niet te treuren."

Geboorte en dood zijn onafscheidelijke schakels in de keten van het bestaan. Deze wetmatigheid geldt zowel voor het fysieke lichaam als voor alle verschijnselen in de materiële wereld. Dit proces is onvermijdelijk, en wie dit beseft laat zich niet

verteren door verdriet, maar leeft met aanvaarding en ontwikkelt gelijkmoedigheid en standvastigheid te midden van verandering.

Vers 28. "In het begin is het ongemanifesteerde en op het eind is het ongemanifesteerde. Enkel in de tussenliggende fase is er vorm. Welke reden is er dan voor droefenis, O nakomeling van Bharata?"

Het leven is een beweging tussen het zichtbare en het onzichtbare. Alles wat verschijnt, komt voort uit het ongemanifesteerde en keert daar weer naar terug. Dit is de natuurlijke orde van de schepping. Wie dit begrijpt, ziet dat verdriet over het verdwijnen van vormen geen zin heeft, want het wezenlijke blijft onaangetast.

Vers 29. "Sommigen aanschouwen het Zelf als iets wonderbaarlijks; anderen spreken erover als iets wonderbaarlijks; weer anderen horen erover als iets wonderbaarlijks. Maar zelfs na het gehoord te hebben, begrijpt bijna niemand het werkelijk."

Het Zelf is een mysterie dat het verstand te boven gaat. Slechts weinigen zien het in directe ervaring, en zij spreken erover met ontzag. Anderen horen erover, maar zonder innerlijke rijpheid blijft het een idee. Werkelijk kennen kan alleen door persoonlijke realisatie, wanneer het hart en het bewustzijn zich openen voor de eeuwige werkelijkheid.

Vers 30. "Het eeuwige Zelf in het lichaam van ieder wezen is onvernietigbaar, O nakomeling van Bharata. Daarom behoor je niet te treuren over welk levend wezen dan ook."

Het Zelf is in alle wezens hetzelfde en onaantastbaar. Het overstijgt geboorte en dood, en blijft onaangetast door de wisselingen van het bestaan. Wie dit beseft, ziet dat verdriet over het onvermijdelijke niet in overeenstemming is met spiritueel inzicht. Mededogen en wijsheid groeien door het besef van eenheid, niet door gehechtheid aan vorm. Dit inzicht nodigt uit tot handelen in overeenstemming met dharma.

Vers 31. "Zelfs als je alleen kijkt naar je eigen plicht, behoor je niet te wankelen. Voor een Kshatriya (krijger) bestaat er geen heilzamer pad dan een strijd die in overeenstemming is met dharma."

Het vervullen van je innerlijke roeping is de weg naar bevrijding. Voor wie geboren is met de aard van een strijder, is het verdedigen van rechtvaardigheid geen keuze maar een bestemming. Een dharmische strijd is niet gewelddadig, maar noodzakelijk om het evenwicht in de wereld te herstellen. Wie dit begrijpt, handelt

zonder twijfel, met helderheid en overgave. Volgens de Vedische religieuze traditie bestaan er vier kasten: Shudra's (arbeiders), Vaishnya's (kooplieden), Kshatriya's (krijgers) en Brahmanen (priesters). Vanuit symbolische betekenis echter verwijzen deze vier kasten naar de spirituele evolutie van de mens. Shudra is de eerste trede op de spirituele ladder waarbij de mens zich op de uiterlijke aanbidding van God en Godsadoratie richt. De Vaishnya begint naar God in zichzelf te zoeken. Kshatriya, de derde fase, is die van hevige innerlijke strijd, waarbij de mens vergankelijke tradities, zowel wereldse als religieuze, dient op te geven. In de laatste spirituele fase, die van Brahman, bereikt de mens Godsrealisatie.

Vers 32. "O zoon van Partha, gelukkig zijn de Kshatriya's die ten strijde worden geroepen waarbij de poorten des hemels voor hen opengaan"

Soms biedt het leven onverwacht een kans om je roeping te vervullen. Voor wie geboren is met de aard van een strijder, is een dharmische strijd geen last maar een zegen — een poort naar innerlijke verheffing. Degenen die deze kans herkennen en ernaar handelen, zijn werkelijk gelukkig, want zij leven in overeenstemming met hun diepste bestemming.

Vers 33. "Als je weigert te strijden voor deze rechtvaardige zaak verzaak je aan je plicht, je eer en bega je zonde (innerlijke disharmonie)."

Het ontlopen van je bestemming leidt niet tot vrede, maar tot verlies van kracht en helderheid. Wie zijn roeping verzaakt uit angst, gehechtheid of twijfel, verliest niet alleen zijn uiterlijke waardigheid, maar ook zijn innerlijke richting. Dharma vraagt om moed en overgave — niet om vlucht. Wie dit begrijpt, kiest het pad van waarheid, zelfs als het moeilijk is.

Vers 34. "De wereld zal je voor eeuwig met schande gedenken en voor een edelman is schande erger dan de dood."

Het ontlopen van je roeping leidt niet alleen tot innerlijke disharmonie, maar ook tot verlies van waardigheid in de ogen van anderen. Voor wie geboren is met kracht en nobelheid, is het verloochenen van zijn bestemming een schande die blijft hangen. Die schande is zwaarder dan de dood, want zij tast het innerlijk aan en verzwakt het licht van de ziel.

Vers 35. "De grote legeraanvoerders, die eerbied voor je hebben, zullen denken dat je het slagveld uit angst ontvlucht en je hierom verachten."

Het ontlopen van je roeping uit angst leidt niet tot vrede, maar tot verlies van kracht en glans. Zelfs zij die je respecteren, zullen je zwijgen als zwakte zien. Maar

belangrijker nog: je eigen ziel zal haar helderheid verliezen. Wie zijn plicht verzaakt, verliest niet alleen het respect van anderen, maar ook de verbinding met zijn innerlijke kracht.

Vers 36. "Je vijanden zullen je met smalende woorden belasteren en bespotten. Besef je hoe pijnlijk en vernederend dit voor je zal zijn?"

Het verlies van innerlijke glans door spot is zwaarder dan uiterlijke nederlaag. Wie zijn roeping ontloopt, wordt niet alleen veracht, maar ook bespot — door anderen én door de stemmen van twijfel in zichzelf. Die spot tast het hart aan, ondermijnt het vertrouwen en verzwakt de ziel. Wat is er pijnlijker dan dat?

Vers 37. "O zoon van Kunti, als je gedood wordt, bereik je de hemel; als je overwint, zul je van het aardse koninkrijk genieten. Daarom sta op en vecht!"

Wie zijn roeping vervult, wint altijd. Als je faalt, word je verheven; als je slaagt, ontvang je de vruchten van het leven. In beide gevallen is het juist om op te staan en te handelen — met helderheid en overgave. De weg van dharma kent geen verlies, alleen groei.

Vers 38. "Plezier en pijn, winst of verlies, overwinning en nederlaag; allemaal hetzelfde. Kijk ernaar zonder onderscheid te maken. Maak je klaar voor de strijd, je zult geen zonde begaan."

Gelijkmoedigheid is de sleutel tot zuiver handelen. Wie zich niet laat meeslepen door verlangen naar succes of angst voor falen, maar handelt vanuit helderheid en overgave, leeft in overeenstemming met dharma en raakt onthecht van de wereld en haar belangen. Zo'n handeling zuivert het hart en bevrijdt de ziel. Het is niet de uitkomst die telt, maar de innerlijke houding waarmee men handelt.

Vers 39. "O zoon van Partha, tot zover heb ik je de leer van kennis (Jnana-yoga) uitgelegd om tot Zelfrealisatie te komen. Nu zal ik je de leer van Karma-yoga verklaren, waarbij je gelijktijdig bevrijd wordt van de boeien van handeling als van hun gevolgen (Karma)."

Heer Krishna heeft Arjuna eerst de weg van inzicht uiteengezet. Nu zal Heer Krishna het pad van de niet resultaatgerichte activiteit uitleggen, waarbij iedere handeling een devotionele activiteit wordt, opgedragen aan God. Een activiteit op deze wijze uitgevoerd is geen materiële maar een transcendente handeling en valt buiten de wet van oorzaak en gevolg (Karma).

Vers 40. " Op dit pad gaat geen enkele inspanning verloren, en er is geen terugslag. Zelfs een klein begin op deze weg van innerlijke roeping beschermt tegen de grootste angsten."

Niet resultaatgerichte activiteit, opgedragen aan de Allerhoogste, gaat nooit verloren. Als men eenmaal dit devotionele pad heeft betreden, zelfs al is het maar voor een korte afstand, wordt het ons honderdvoudig of meer aangerekend. Wanneer men dit pad tijdens zijn huidige leven of tijdens zijn volgende incarnatie hervat, begint men terug op het punt waar men was geëindigd. Niets gaat verloren en bovendien beschermt dit pad ons voor het grote gevaar van de eeuwige kringloop van geboorte en dood.

Vers 41. "O vreugde van de Kuru's (Arjuna), door dit pad te betreden richt je je vastberaden op slechts één doel terwijl zij die aarzelen, de twijfelaars, op ontelbare zijpaden afdwalen."

Bevrijding vraagt om een gerichte geest. Door niet resultaatgerichte activiteiten te beoefenen en deze op te dragen aan de Allerhoogste, richt men zich standvastig op één doel, God. Omdat zijn handelingen niet meer resultaat gericht zijn maar in transcendente dienst worden verricht, vallen deze buiten de materiële natuur, en worden vrijgesteld van de wet van karma. Wie daarentegen aarzelt en van de vruchten van zijn handelingen wil genieten, zal hierdoor verdwalen in het labirint van de materiële natuur en raakt verstrikt in verwarring.

Vers 42 - 43. "Zij, die naar zinsbevrediging en een weelderig leven verlangen, laten zich misleiden door de niet-wijzen die de bloemrijke taal van de Veda's onderrichten en verkondigen dat er hierbuiten niets bestaat. Zij luisteren slechts naar hun begeerte en volgen tal van riten om na hun dood bevorderd te worden naar de hogere planeten, maar het resultaat blijft wedergeboorte."

Velen laten zich misleiden door valse meesters, die slechts de bloemrijke taal van de Veda's onderrichten en tal van riten aanbevelen voor materieel gewin, en om na de dood bevorderd te worden naar de hogere planeten alwaar men voor bepaalde tijd in weelde en genot kan leven. Dit belooft echter geen bevrijding uit de kringloop van geboorte en dood, en wedergeboorte in de materiële wereld is een feit. De karma-yogi laat zich niet misleiden door mooie woorden, die je weg leiden van uiterlijke religie zonder innerlijke overgave en van directe realisatie van het Zelf.

Vers 44. "Hun geest wordt volledig in beslag genomen door verlangen naar zinsbevrediging. Besluiteloos als zij zijn, missen zij de vastberadenheid om

enkel hun aandacht op de Allerhoogste te richten en Hem alleen toegewijd te zijn."

Personen wiens geest enkel gericht is op het bevredigen van hun zinnen, raken volledig verward in de materiële natuur en missen de vastberadenheid om alleen God toegewijd te zijn. Samadhi vraagt om een rustige en vrije innerlijke geest, die ongebonden, helder en gericht is. Wie het eeuwige wil bereiken, moet de greep van begeerte en materiële gehechtheid loslaten.

Vers 45. "De Veda's spreken over de drie geaardheden van de materiële natuur. O Arjuna, bevrijd je uit de triade van de drie guna's en stijg uit boven alle tegenstellingen. Wees standvastig, vrij van wereldse zorgen en blijf verankerd in het Zelf."

Zolang men in een stoffelijk lichaam verblijft, is men onderhevig aan de natuur en haar drie hoedanigheden. Door zich te oefenen in Godsbewustzijn kan men onwetendheid en hartstocht overwinnen, en verblijven in de geaardheid goedheid (sattva). Uiteindelijk moet men echter ook deze hoedanigheid overstijgen en in de juiste context plaatsen. Dit betekent niet dat goedheid uit ons leven moet verdwijnen, maar dat men niet gehecht raakt aan de vruchten ervan — zoals de ene hand niet weet wat de andere hand doet. Ons enige doel is de materiële wereld te overstijgen en Zelfrealisatie te bereiken.

Vers 46. "Degenen die de Allerhoogste in zichzelf hebben gerealiseerd, zijn spiritueel verheven boven de asceten, de geleerden en de ritualisten. Daarom, O Arjuna, word een yogi."

Discipline, kennis en plicht zijn waardevol, maar pas wanneer zij worden gedragen door de geest van yoga — handelen in gelijkmoedigheid, zonder gehechtheid, gericht op eenheid met de Allerhoogste — bereiken zij hun ware kracht. De yogi is degene die deze eenheid belichaamt, en daarom is hij verheven boven alle andere zoekers.

Vers 47. "Van alle yogi's is degene die Mij met oprechte toewijding en overgave dient, met zijn geest alleen op Mij gericht, zonder uitzondering de meest volmaakte yogi."

Yoga vindt zijn hoogste vervulling in liefdevolle toewijding. Wie zijn hart en geest volledig richt op het goddelijke, en leeft in een voortdurende innerlijke relatie van vertrouwen en overgave, is de ware volmaakte yogi. Alle andere vormen van yoga vinden hier hun voltooiing.

Vers 48. "O Arjuna, verricht je activiteiten in voortdurende toewijding. Wees onthecht en zie succes en mislukking als niet verschillend. Yoga is het pad van gelijkmoedigheid."

Yoga is inderdaad het pad van gelijkmoedigheid en Heer Krishna is de volmaakte Yogi. Er bestaan verschillende yoga disciplines. Hatha-yoga onder andere is de fysieke yoga waarbij men door allerlei lichaamshoudingen aan te nemen lichaam en geest tot rust brengt. Zo bestaan er nog tal van andere yoga disciplines alwaar de spirituele zoeker, al naargelang zijn temperament en voorkeur, zich toe aangetrokken voelt. Gezien we ons momenteel echter in kali-yuga bevinden, het ijzeren tijdperk van conflict, bedrog en misleiding, zijn bepaalde yogadisciplines zeer moeilijk om te volgen, laat staan vol te houden. Voor dit tijdperk wordt daarom karma-yoga aangeraden om Zelfrealisatie te bereiken. Door gelijkmoedig te handelen zonder geïnteresseerd te zijn in het resultaat van zijn activiteiten en deze enkel te verrichten om de Allerhoogste te plezieren, raakt men steeds meer verankerd in Godsbewustzijn.

Vers 49. "O Dhananjaya (Arjuna), werken voor een resultaat staat ver beneden werken met een geest, die onverstoort is door gedachten aan resultaat. Neem je toevlucht tot wijsheid in gelijkmoedigheid. Slechts de onwetenden werken voor een beloning en zijn er ellendig aan toe."

Arjuna wordt hier door Heer Krishna aangesproken als Dhananjaya, wat overwinnaar van rijkdom betekent. Doe je arbeid plichtsbewust en naar beste vermogen, maar wees niet uit op enige beloning. Wees gelijkmoedig, hoe je werk ook uitdraait. Succes of gewin, het maakt niet uit. Wie enkel streeft naar succes bindt zichzelf aan het tijdelijke en mist het eeuwige.

Vers 50. "Hij, die begiftigd is met wijsheid, toegewijde dienst verricht en hierdoor gelijkmoedigheid bereikt, bevrijdt zich nog in dit leven van de reacties van zowel goede als slechte daden."

Wanneer onze geest devotioneel op God is gericht en in een staat van gelijkmoedigheid verkeert, schenkt dat zelfvertrouwen. Oefen je daarom in toewijding en gelijkmoedigheid, ongeacht succes of mislukking, en bevrijd je in dit leven van de gevolgen van zowel goede als slechte daden. Zelfs goed karma bindt zolang er sprake is van gehechtheid; de yogi overstijgt beide door te handelen zonder eigenbelang.

Vers 51. "De wijzen handelen in voortdurende verbinding met de Allerhoogste Heer. Geleid door innerlijke gelijkmoedigheid doen zij afstand van de vruchten

van hun activiteiten en worden hierdoor bevrijd van wedergeboorte, en bereiken de staat die vrij is van alle lijden."

Wie handelt zonder gehechtheid aan uitkomst, maar in overgave aan de Allerhoogste, maakt zich los van de keten van oorzaak en gevolg, en de kringloop van geboorte en dood. Zo iemand is tijdens zijn leven op aarde al een bevrijde ziel.

Vers 52. "Wanneer je geest het moeras van illusie oversteekt, zul je alles wat je hebt gehoord en nog zult horen gelijkelijk beoordelen."

Er komt een moment waarop woorden hun greep verliezen. Niet omdat zij onwaar zijn, maar omdat je het wezenlijke hebt aangeraakt. De rivier van kennis mondt uit in de oceaan van ervaring; daar wordt het water stil. Wat overblijft is helder zien — zonder zoeken, zonder verzamelen, zonder vasthouden.

Vers 53. "Wanneer de geest onverstoorbaar blijft en onbeweeglijk en standvastig in het Zelf gevestigd is, niet in de war gebracht door de talrijke Vedische opvattingen in bloemrijke taal gebracht, zul je Godsrealisatie bereiken."

Er komt een moment waarop het zoeken ophoudt. Niet omdat alles is gehoord, maar omdat het innerlijke weten standhoudt. De geest rust in het Zelf, niet meer afgeleid door meningen of methoden. Dan wordt yoga geen pad meer, maar een toestand — een thuiskomen in de schoot van de Allerhoogste, de Geliefde.

Vers 54. Arjuna sprak: "O Krishna, hoe herkennen we de mens die tot wijsheid is gekomen, die de staat van samadhi heeft bereikt, wiens geest standvastig is en voortdurend in meditatie verblijft? Hoe leeft, handelt en spreekt hij?"

Dit is geen vraag naar uiterlijk gedrag, maar naar de geur van innerlijke vrijheid. Hoe klinkt een stem die niets meer zoekt? Hoe rust een lichaam dat nergens aan kleeft? Hoe beweegt iemand die geen spoor van gehechtheid achterlaat? Arjuna vraagt naar het levende bewijs van bevrijding.

Vers 55. De Verhevene sprak: "Als een mens alle begeerten van zijn geest volledig heeft opgegeven en alleen met het Zelf tevreden is en hierin bevrediging vindt, dan kun je zeker zijn dat hij de ware en standvastige wijsheid heeft bereikt."

Wanneer een mens volledig wordt vervuld door de gelukzalige aanwezigheid van de Allerhoogste in het centrum van zijn hart, zich afwendt van de materiële wereld en zich niet langer aangetrokken voelt tot haar eindeloze illusoire wensen, dan staat

vast dat hij het stadium van wijsheid heeft bereikt. Hij vindt alleen nog bevrediging en diepe vrede in het Zelf.

Vers 56. "De wijze wiens geest onverstoord blijft in verdriet, die vrij is van verlangen in vreugde, en bevrijd is van gehechtheid, angst en woede, wordt standvastig van geest genoemd."

Dit is de rust die niet door de wereld wordt gegeven en niet door haar kan worden weggenomen. Verdriet en vreugde zijn als golven die tegen de rots slaan; gehechtheid, angst en woede zijn als ketenen die de ziel willen binden. De standvastige wijze heeft de ketenen verbroken en staat stil in het licht van het Zelf.

Vers 57. "Wie onbewogen blijft in het aangezicht van goed en kwaad, het ene niet verheerlijkt, het andere niet veracht, wie aan persoon noch plaats gebonden is, houd hem voor iemand die tot wijsheid is gekomen."

Dit is de stilte van het hart dat niet meer wordt meegesleept door de golven van het lot. Goed en slecht zijn als zon en schaduw die over het pad trekken; de wijze loopt verder, zonder zich te hechten aan het licht of het donker, want hij kent de bron waaruit beide voortkomen.

Vers 58. "Wie zijn zintuigen kan terugtrekken van de aantrekkingskracht van hun objecten, zoals een schildpad zijn ledematen in zijn schild trekt, is onwankelbaar in volmaakt bewustzijn."

Er bestaan drie categorieën van tegenslagen: lichamelijke klachten; externe tegenslagen, zoals bijvoorbeeld een ongeval; en tegenslagen door grote kosmische krachten, zoals natuurrampen. Wie onthecht is, trekt zijn zintuigen terug van de aantrekkingskracht van hun objecten, hoewel de aantrekkingskracht van de natuur blijft bestaan. De zintuigen worden soms vergeleken met giftige slangen, die vrij willen zijn, geen beperkingen dulden en dus zeer moeilijk te beheersen zijn. We kunnen hun sterke aantrekkingskracht overwinnen door God tot het centrum van ons bestaan te maken en onze zintuigen slechts in Zijn dienst te gebruiken, waardoor al onze activiteiten worden getranscendeerd. Ware zelfbeheersing is geen onderdrukking, maar een innerlijke kracht waardoor de zintuigen zich vanzelf terugtrekken zodra de ziel in het Zelf rust.

Vers 59. "Men kan zich onthechten van de zintuiglijke objecten, niettegenstaande verliezen deze niet hun aantrekkingskracht. Als men echter Zelfrealisatie bereikt, houdt ook dit verlangen op."

Zelfs de onwetende kan zich van zintuiglijke objecten onthechten, maar de aantrekkingskracht van de natuur blijft in hem bestaan. Voor wie echter de Allerhoogste, de Geliefde, in zichzelf heeft gerealiseerd, verdwijnt zelfs de meest subtiële, materiële aantrekkingskracht. Deze wordt onvruchtbaar en verliest elk spootje van kwaadwilligheid.

Vers 60. "O zoon van Kunti, de zintuigen zijn zo sterk en onstuimig dat ze zelfs de geest van een wijze, ondanks zijn inspanningen deze te beheersen, met geweld kunnen meesleuren."

De materiële mens die een voorkeur heeft voor zintuiglijke objecten, wordt beheerst door zijn zinnen. Er heerst grote opwindning en onrust in zijn geest, die zijn zinnen bevredigd wil zien. De zintuigen zijn als rivieren in de regentijd: ze zwellen plotseling aan en sleuren alles mee wat niet stevig verankerd is. Wijsheid is het kompas, maar verankering in het Zelf is het anker; zonder dat anker kan zelfs de meest ervaren stuurman worden meegesleurd. Vergevorderde zielen worden soms nog het slachtoffer van de bevrediging van hun zintuigen door de onstuimige natuur. Discipline en constante herinnering aan de Allerhoogste zijn noodzakelijk om niet afgeleid te raken door plotselinge indrukken of verleidingen.

Vers 61. "Wie zijn zintuigen beheerst, volledig in bedwang houdt en zijn bewustzijn enkel op Mij richt als middelpunt, is werkelijk tot wijsheid gekomen."

In dit tijdperk van Kali-yuga, het ijzeren tijdperk van bedrog en misleiding, is het moeilijk de zintuigen te beheersen. Toch is beheersing geen strijd, maar een omkering van richting. De zintuigen willen grijpen, maar de yogi laat ze dienen. Hij zit stil, niet omdat hij niets voelt, maar omdat hij zijn bewustzijn heeft gericht op de Allerhoogste, de Geliefde. Daar, in die toewijding, worden de zintuigen stil — en de wijsheid diep gegrond. Heer Krishna spreekt hier in de Mij-vorm, zoals ook Jezus later zou doen: de stem van het goddelijke Zelf dat door de mens spreekt.

Vers 62. "Door zijn aandacht te richten op zinsobjecten ontstaat er aantrekkingskracht. Uit aantrekkingskracht ontstaat er verlangen en begeerte, en begeerte is de oorzaak van toorn."

Het begint onschuldig: een gedachte die blijft hangen, een beeld dat zich herhaalt. Maar de herhaling vlecht een draad van gehechtheid. Uit die draad groeit het verlangen, en wanneer het verlangen niet wordt vervuld, slaat het om in woede. Zo wordt de geest gevangen in een keten die hij zelf heeft gesmeed. De wijze herkent dit beginpunt en keert zijn blik naar binnen, vóór de draad zich sluit.

Vers 63. "Uit woede ontstaat verblinding; uit verblinding verwarring van het geheugen; uit verwarring van het geheugen vernietiging van het onderscheidingsvermogen; en door vernietiging van het onderscheidingsvermogen gaat men ten onder."

Toorn is de oorzaak van illusie en misleiding. Het gevolg van misleiding is verwarring, waardoor alle kennis vergeten wordt. Wanneer kennis verloren raakt, verliezen we het onderscheidingsvermogen (buddhi) en zijn we niet meer in staat het verschil tussen goed en kwaad, tussen werkelijkheid en onwerkelijkheid waar te nemen. Uiteindelijk verliest men zijn zelfbeheersing en valt men terug in de materiële natuur. De wijze ziet dit proces en keert terug naar de bron, vóór de mist van woede het innerlijk verduistert.

Vers 64. "Maar wie vrij is van gehechtheid en afkeer, en met beheersing de zintuigen gebruikt onder leiding van het Zelf, bereikt innerlijke vrede en de genade van de Allerhoogste."

De yogi leeft niet buiten de wereld, maar midden in haar stromen. Hij ziet, hoort en handelt, maar zijn hart is niet gebonden door voorkeur of afkeer. Zijn zintuigen zijn als paarden die gehoorzamen aan de teugels van het Zelf. Zo bereikt hij prasada: de stille vrede die neerdaalt als genade. Waar de gebonden mens valt in verwarring, vindt de bevrijde mens rust in helderheid.

Vers 65. "Wie volkomen vervuld is van Godsbewustzijn, tevreden is en vervuld van vrede, wordt bevrijd van mentaal en fysiek lijden, en bereikt standvastigheid."

In de stilte van prasada lossen de stormen van pijn op. Het hart dat helder en opgewekt is, wordt niet meer heen en weer geslingerd door begeerte of angst. Daar, in die vrede, wordt het onderscheidingsvermogen stevig gegrond. De yogi ziet de dingen zoals ze zijn, en zijn wijsheid blijft onwankelbaar.

Vers 66. "Wie niet verbonden is met het Zelf, kan onmogelijk een onbewogen geest hebben waarin vrede heerst. En hoe kan men gelukkig zijn als men de vrede niet kent?"

Voor iemand die niet toegewijd is aan de Allerhoogste kan er geen vrede zijn, geen standvastigheid van geest en geen kennis van de ware natuur van het Zelf. Er is geen blijvend geluk voor iemand die enkel verlangt naar materiële objecten en gevangen zit in de kerker van zintuiglijk genot.

Vers 67. "Zoals een schip op zee door een storm her- en derwaarts wordt geslingerd, zo wordt het onderscheidingsvermogen meegesleurd door de geest wanneer deze wordt belaagd door de dwalende zinnen."

De mens die zijn zintuigen vrij laat rondzwerven, wordt als een boot zonder roer. De wind van begeerte en afleiding grijpt hem en voert hem mee, ver weg van de kust van inzicht. Zijn wijsheid wordt beroofd, niet door een vijand van buiten, maar door de onrust vanbinnen. De wijze houdt de teugels vast en laat de geest niet meegaan met de zintuigen, zodat de boot veilig de overkant bereikt.

Vers 68. "O machtige in de wapens (Arjuna), wie zijn zintuigen kan weerhouden van de zintuiglijke objecten, is werkelijk tot standvastigheid en wijsheid gekomen."

De yogi is niet iemand die de zintuigen doodt, maar iemand die ze beheerst. Hij laat ze niet langer de koers bepalen, maar houdt ze in de hand, als paarden die gehoorzamen aan de teugels. Zo wordt zijn inzicht niet meer beroofd door de stormen van begeerte, maar stevig gegrond in het Zelf. Hier vindt de mens de rust van standvastige wijsheid. In dit tijdperk van kali-yuga is het zeer moeilijk de zintuigen louter door wilskracht te beteugelen, maar door de aandacht op de Allerhoogste te richten en de zintuigen slechts in Zijn dienst te gebruiken, wordt mogelijk wat zelfs voor hen met grote wilskracht onmogelijk blijft.

Vers 69. "Wat nacht is voor de levende wezens is dag voor de wijze, wat dag is voor de wijze is nacht voor de levende wezens."

Het overgrote deel van de mensheid zit gevangen in het net van materieel verlangen. Zij worden heen en weer geslingerd tussen pijn en vreugde en ondergaan de wisselvalligheden van de natuur. Als zij niet tot spirituele bezinning komen, blijven zij ronddolen in het labirint van geboorte en dood. Wat dag is voor de onwetende, is nacht voor de wijze — en omgekeerd. De wijze heeft het Zelf in zichzelf gerealiseerd. De materiële wereld, die voor de onwetende het hoogste goed lijkt, is voor hem niet meer dan een droom waarin hij zich onaangetast beweegt.

Vers 70. "Hij alleen bereikt vrede in wie alle wensen binnenkomen, zoals water in de oceaan stroomt, zonder enige verandering te ondergaan. Hij, die door begeerte wordt meegesleurd bereikt geen vrede."

De oceaan is altijd vol, maar blijft stil, ook al stromen er talloze rivieren in. Zo is de wijze: verlangens komen en gaan, maar hij wordt er niet door beroerd. Zijn hart is

gegrond in het Zelf, niet in het najagen van vervulling. Daarom vindt hij vrede. De mens die begeerte koestert, blijft dorstig, hoe veel rivieren er ook binnenstromen.

Vers 71. "Wie alle verlangens opgeeft, zonder hunkering, zonder gevoel van eigendom en zonder ego leeft — die bereikt ware vrede."

Niemand in deze materiële wereld is vrij van verlangens. Als men deze echter transcendeert door toegewijde dienst aan de Allerhoogste, wordt het vuur van het verlangen naar zinsbevrediging mettertijd volledig gedoofd. Men beleeft dan geen enkel plezier meer aan zinnelijke genoegens en verlangt enkel nog de Allerhoogste, de Geliefde, te behagen en in Hem op te gaan. Deze zuivere, spirituele liefde die men voor de Allerhoogste voelt, wordt uiteindelijk zo verheven dat zij niet in woorden te vatten is.

Vers 72. "O Arjuna, wanneer iemand de uiteindelijke staat van het Zelf, de Opperste Geest, bereikt, zal dit hem nooit meer worden ontnomen. Zelfs in zijn laatste levensuur zal hij in deze gelukzalige staat gevestigd blijven, één met de Allerhoogste."

Als men zich voortdurend oefent in toegewijde dienst aan God, zal deze innerlijke kracht zo sterk en verheven worden dat men, wanneer de tijd rijp is, volledig in het Zelf zal worden opgenomen. Vanaf dat moment is er geen terugval meer mogelijk in de materiële wereld, zelfs niet in het uur van de dood.

Hier eindigt het tweede hoofdstuk van de Bhagavad Gita, "Het pad van kennis".

Samenvatting van Hoofdstuk II

In Hoofdstuk II begint Krishna met het wegnemen van Arjuna's wanhoop door hem te onderrichten in de eeuwige waarheid van de ziel. Hij legt uit dat het lichaam vergankelijk is, maar het Zelf ongeboren, onveranderlijk en onsterfelijk. Arjuna's verdriet komt voort uit gehechtheid aan tijdelijke vormen, niet uit inzicht in de ware aard van het bestaan.

Krishna introduceert vervolgens karma-yoga: handelen zonder gehechtheid aan het resultaat. De mens moet zijn plicht vervullen met een standvastige geest, vrij van angst, verlangen en twijfel. Ware wijsheid ligt niet in passiviteit, maar in helder inzicht dat leidt tot juiste actie.

Arjuna leert dat innerlijke stabiliteit ontstaat wanneer de geest niet langer wordt meegesleurd door emoties, verlangens en sociale tradities. De wijze staat boven dualiteit en vindt vrede in het besef dat alleen het eeuwige Zelf werkelijk bestaat.

Hoofdstuk II vormt zo het filosofische fundament van de Gita: het onderscheid tussen lichaam en ziel, tussen gehechtheid en plicht, tussen illusie en waarheid — en het pad dat leidt naar innerlijke vrijheid.

"Wanneer de yogi zijn handelingen zonder gehechtheid opdraagt aan de Allerhoogste, wordt het hart een stille tempel waarin de Paramatma zich openbaart als innerlijk licht en eeuwige gids."

Hoofdstuk III

Het pad van handeling (Karma yoga)

Vers 1. Arjuna sprak: "O Janardana, als je meent dat kennis boven handelen staat, waarom raad je me dan aan om deze verschrikkelijk strijd aan te gaan?"

Hier klinkt Arjuna's verwarring. Hij hoort in Heer Krishna's woorden een lofzang op wijsheid en verzaking, en vraagt zich af waarom hij dan toch moet handelen. Dit is de poort naar een dieper inzicht: dat het niet gaat om handelen óf verzaken, maar om de geest waarin men handelt. Heer Krishna zal nu de weg van karma-yoga ontvouwen: handelen zonder gehechtheid, handelen als offer, handelen in overgave.

Vers 2. "Je woorden verwarren mijn geest. Vertel me daarom welke de juiste manier is waardoor ik zonder enige twijfel het hoogste kan bereiken."

Arjuna verlangt naar een ondubbelzinnig antwoord. Hij voelt zich heen en weer geslingerd tussen wijsheid en handelen, tussen verzaking en de vervulling van plicht. Hier klinkt de roep van de zoeker die niet langer tevreden is met abstracte leringen, maar verlangt naar een weg die hij werkelijk kan gaan. Heer Krishna zal nu de leer van karma-yoga ontvouwen: handelen zonder gehechtheid, handelen als offer, handelen in overgave. Arjuna belichaamt ieder van ons in dit duistere tijdperk van Kali-yuga. In dit ijzeren tijdperk raken we door de chaos die er heerst vaak verward en verdwaasd. Daarom is het van groot belang de meest eenvoudige en geschikte weg te volgen.

Vers 3. "De Gezegende Heer sprak: O zondeloze, in deze wereld zijn er twee wegen van toewijding die Ik van oudsher heb onderwezen: de yoga van kennis voor de beschouwende, en de yoga van handelen voor de yogi's."

Heer Krishna maakt duidelijk dat er niet slechts één weg is. Sommigen bereiken het Zelf door beschouwing en kennis, anderen door handelen in overgave. Beide paden leiden naar hetzelfde doel, maar niet ieder mens is geschikt voor dezelfde weg. Arjuna's plaats is in de wereld, en daarom zal Heer Krishna hem nu de weg van karma-yoga ontvouwen: handelen zonder gehechtheid, handelen als offer, handelen in overgave.

Vers 4. "Niet door het nalaten van handelingen bereikt men vrijheid van karma, en ook niet door enkel uiterlijke verzaking bereikt men volmaaktheid."

Heer Krishna maakt duidelijk dat bevrijding niet ligt in nietsdoen of in uiterlijke onthouding. Wie zijn plicht ontloopt, vindt geen vrede. Ware vrijheid ontstaat wanneer men handelt zonder gehechtheid, wanneer het hart niet langer gebonden is aan de vruchten van het werk. Onthechting is geen vlucht, maar een innerlijke houding die het handelen zuiver maakt.

Vers 5. "Niemand kan zelfs maar een ogenblik zonder handelen blijven; ieder mens wordt onvrijwillig tot activiteit gedreven door de eigenschappen die uit de natuur voortkomen."

Handelen is onvermijdelijk. Zelfs wie zich terugtrekt, ademt, denkt en voelt — en handelt dus. De natuur zelf drijft ons voort. Daarom ligt de weg naar bevrijding niet in het ontvluchten van activiteit, maar in het zuiveren ervan. Wanneer handelen niet langer voortkomt uit begeerte, maar uit overgave, wordt het een weg naar vrijheid.

Vers 6. "Wie de zinnen uiterlijk beteugelt maar in zijn geest nog steeds aan zinsobjecten denkt, is een verblinde ziel en wordt een huichelaar genoemd."

Heer Krishna waarschuwt hier voor schijnheilige verzaking. Het is niet genoeg om uiterlijk stil te zitten en de zintuigen te beteugelen, terwijl het hart nog steeds hunkert naar genot. Zulke onthouding is een masker, geen bevrijding. De ware yogi is niet degene die zich terugtrekt maar innerlijk nog brandt van begeerte, maar degene die zijn geest zuivert en in overgave leeft.

Vers 7. "Maar wie, O Arjuna, de zintuigen met de geest beheerst en zonder gehechtheid de yoga van handelen beoefent — die is verreweg de betere."

Hier prijst Heer Krishna de ware yogi. Hij is niet de schijnheilige die zich onthoudt van daden maar innerlijk nog hunkert, maar degene die zijn zintuigen beheerst en zijn plicht vervult in vrijheid. Zijn handelen is niet gedreven door begeerte, maar gewijd als offer. Daarom is hij verheven: hij leeft in de wereld, maar niet van de wereld.

Vers 8. "Doe je voorgeschreven plicht, want handelen is beter dan nietsdoen. Zelfs de verzorging van je lichaam is onmogelijk zonder handelen."

Heer Krishna spoort Arjuna aan om zijn dharma te vervullen. Het leven zelf vraagt om activiteit: ademen, eten, bewegen; zelfs tijdens de slaap is er activiteit. Wie niets doet, ontloopt niet de wet van karma, maar verzaakt zijn verantwoordelijkheid. Daarom is handelen beter dan passiviteit. Wanneer dit handelen niet voortkomt uit begeerte, maar uit overgave, wordt het een weg naar vrijheid.

Vers 9. "In deze wereld zijn de levende wezens geketend aan activiteiten, tenzij ze als offer worden uitgevoerd. Daarom, O zoon van Kunti, volbreng je daden zonder gehechtheid, enkel als offer."

Hier ontvouwt Heer Krishna de kern van karma-yoga. Handelen dat voortkomt uit begeerte bindt, maar handelen dat gewijd is als offer bevrijdt. Het gaat niet om uiterlijke rituelen, maar om de innerlijke toewijding waarmee men werkt. Wanneer elke daad een offer wordt, verdwijnt de last van karma en verandert het leven zelf in een weg naar vrijheid.

Vers 10. "Lang geleden schiep de Allerhoogste het universum met alle mogelijke levensvormen, tezamen met het offer, waardoor het mogelijk is zich te bevrijden uit de kringloop van geboorte en dood, en wat de oorzaak van een gelukkig leven is."

Het offer is de grondwet van de schepping. Alles leeft door geven en ontvangen, door het ritme van offer en vrucht. Wanneer de mens zijn werk opdraagt als offer, leeft hij in harmonie met dit oerbegin. Dan schenkt de natuur overvloed en wordt het leven zelf een weg naar bevrijding. Maar wie het offer vergeet en slechts neemt, verbreekt de orde en raakt verstrikt in gebondenheid. Bij de materiële schepping bedient de Allerhoogste zich van drie goddelijke krachten: Brahma (schepping), Vishnu (instandhouding) en Shiva (vernietiging en ontbinding). Volgens de Veda's duurt de periode tussen schepping en ontbinding 4 miljard 320 miljoen jaren — de dag van Brahma. Daarna volgt een rustperiode van evenveel jaren — de nacht van Brahma — waarna een nieuwe scheppingscyclus begint. Deze cyclus geldt enkel voor het materiële universum; het spirituele universum is eeuwig en

onveranderlijk. Iedere nieuwe scheppingscyclus draagt ook het offer in zich mee, waardoor bezielde wezens steeds opnieuw de kans krijgen zich uit de boeien van de kringloop van geboorte en dood te bevrijden en de spirituele wereld binnen te gaan.

Vers 11. "Door het offer voed je de Goden en de Goden zullen jou voeden. Door elkaar te voeden zul je het hoogste goed bereiken."

Heer Krishna tekent hier de orde van de schepping: mens en kosmos zijn geen gescheiden werelden, maar spiegels van elkaar. Wanneer de mens zijn werk wijdt als offer, stemt hij zich af op de hogere krachten, en de natuur schenkt overvloed en harmonie. Zo ontstaat een kringloop van geven en ontvangen, waarin het leven zelf een weg naar welzijn en bevrijding wordt.

Vers 12. "De goden, tevredengesteld door offers, zullen jullie de gewenste levensbehoeften schenken. Maar wie geniet van wat zij geven zonder het terug te offeren, is werkelijk een dief."

Heer Krishna tekent hier de wet van wederkerigheid. Alles wat wij ontvangen — voedsel, lucht, water, licht — is een gave van de natuur, gedragen door hogere krachten. Wie dit slechts gebruikt voor eigen genot zonder het terug te wijden, leeft als een dief in het huis van God. Maar wie alles als offer ziet, leeft in dankbaarheid en wordt bevrijd van de last van karma.

Vers 13. "De rechtvaardige, die van het voedsel geniet dat van het offer is overgebleven, wordt bevrijd van alle smet. Maar de zelfzuchtige, die zijn tafel slechts voor zichzelf dekt, voedt zich met zonde."

Heer Krishna toont hier de diepe betekenis van voedsel en levensonderhoud. Wanneer wij eten in dankbaarheid, nadat het is gewijd als offer, wordt het een middel tot bevrijding. Maar wie slechts voor zichzelf leeft en geniet, voedt zich met zonde. Het gaat niet om het uiterlijke koken, maar om de innerlijke houding: leven wij in dankbaarheid en overgave, of in egoïsme en toe-eigening?

Vers 14. "Alle bezielde wezens blijven in leven door granen, die groeien dankzij de regen. Regen komt voort uit het offer en het offer is de edelste vorm van alle activiteiten."

Heer Krishna tekent hier de kringloop van bestaan. Het leven wordt gevoed door voedsel, voedsel door regen, regen door offer, en offer door handelen. Zo is alles verbonden in een heilige orde. Wanneer de mens zijn werk wijdt als offer, stroomt de zegen van regen en overvloed, en wordt het leven zelf een weg naar bevrijding.

Maar wanneer het offer vergeten wordt, droogt de kringloop op en raakt de wereld in disharmonie.

Vers 15. "Alle activiteiten vinden hun oorsprong in de Allerhoogste, Die onvergankelijk is en alles doordringt. De Allerhoogste heeft in het offer Zijn eeuwige grondslag."

De Allerhoogste is alles in alles. Hij is de oorsprong van alles wat er was, is en zal zijn. Het offer is de weg die naar Hem leidt. Zonder offer blijft Hij onzichtbaar, onkenbaar en onbereikbaar. Al onze activiteiten behoren een offer aan Hem, de Geliefde, te zijn — gedragen door oprechte toewijding, liefde en nederigheid. Dat is de ware zin van ons leven op aarde. Zolang wij echter niet tot inzicht komen, blijven wij ronddolen op zoek naar illusoir genot, gevangen in het ellendige labyrint van geboorte en dood.

Vers 16. "O zoon van Partha, wie het draaiende wiel der schepping niet dient, maar slechts leeft om zijn zintuigen te bevredigen en zich overgeeft aan genot, leeft tevergeefs."

Wie zich onttrekt aan de orde van offer en wederkerigheid, leeft vergeefs. Het leven dat slechts draait om zinnelijk genot is een leeg bestaan, afgesneden van de bron. Het wiel van de schepping draait door, maar wie weigert mee te bewegen, raakt buiten de stroom van betekenis. Alleen wie zijn werk wijdt als offer, leeft werkelijk — in harmonie met de Allerhoogste en bevrijd van de kringloop van gebondenheid.

Vers 17. "Maar de mens die enkel vreugde vindt in het Zelf, die in het Zelf verzadigd en tevreden is — voor hem bestaat er geen plicht meer."

Heer Krishna tekent hier het beeld van de volkomen verlichte. Zo iemand heeft niets meer nodig van de wereld, want hij leeft in de oneindige vervulling van het Zelf. Voor hem is er geen plicht, geen streven, geen noodzaak tot handelen. Zijn bestaan is zelf een offer, een stille aanwezigheid in het Absolute.

Vers 18. "Voor een zelf gerealiseerd persoon is er geen doel te bereiken door handelen, noch iets te verliezen door niet-handelen; en hij is van niemand afhankelijk voor enig belang."

In dit vers wordt de volkomen vrijheid van de verlichte geschetst. Zijn leven is niet langer gericht op winst of verlies, plicht of resultaat. Hij is onafhankelijk, want zijn vervulling ligt in het Zelf. Hij leeft in de wereld, maar niets in de wereld bepaalt zijn waarde. Zijn bestaan is een stille getuigenis van vrijheid.

Vers 19. "Daarom, verricht voortdurend je plicht zonder gehechtheid; want wie zonder gehechtheid handelt, bereikt het hoogste."

Heer Krishna trekt hier de conclusie: handelen is onvermijdelijk, maar het geheim ligt in de houding waarmee men handelt. Wie zijn werk doet zonder gehechtheid, zonder de last van verlangen en angst, maakt van elke daad een weg naar vrijheid. Zo wordt plicht een offer, en offer een poort naar het hoogste.

Vers 20. "Want juist door handelen hebben Janaka en anderen volmaaktheid bereikt. Ook jij behoort te handelen, ziende dat dit het welzijn van de wereld dient."

In dit vers wordt verwezen naar de grote koningen en wijzen die, hoewel zij innerlijk vervuld waren, toch hun plicht vervulden. Niet voor eigen gewin, maar om de wereld te dragen en te leiden. Sommigen worden geboren als koning, anderen als bedelaar, maar beiden kunnen wijzen zijn wanneer zij met juiste kennis handelen. Toewijding aan de Allerhoogste is hun hoogste doel en ware bron van geluk.

Vers 21. "De activiteiten die door een grote ziel worden verricht zijn de standaard voor de gewone mens. Zijn normen worden door de wereld nageleefd."

Wijzen die Godsrealisatie hebben bereikt, weten hoe belangrijk de kracht van het voorbeeld is, zodat de gewone mens niet in verwarring raakt. De wereld kijkt naar hen, en hun leven wordt een maatstaf voor velen. Daarom kan de wijze zich niet enkel in stilte terugtrekken; zijn handelen draagt de verantwoordelijkheid van leiding. Wie innerlijk vrij is, handelt toch — niet voor zichzelf, maar om de wereld te dragen en de zoekenden richting te geven. De wijzen beseffen dat geschriften en tradities niet meer zijn dan wegwijzers. Uiteindelijk zal de Godszoeker, zoals iemand wiens gebroken been genezen is, het gips moeten afleggen. Dan is voor hem de tijd aangebroken om geschriften en tradities achter zich te laten. Voortaan luistert hij enkel nog naar de Stem van de Allerhoogste, de Geliefde, die hem toefluistert vanuit het heiligdom van zijn hart. De grote massa zal het mystieke pad van Yoga echter niet betreden en zich in de materiële wereld slechts houden aan de geschriften en tradities.

Vers 22. "O zoon van Partha, voor Mij is er in de drie werelden geen enkele plicht te vervullen, niets dat Ik nog moet bereiken of verkrijgen — en toch houd Ik Mij bezig met handelen."

Heer Krishna openbaart hier de paradox van de volmaakte: Hij heeft niets nodig, niets te winnen of te verliezen, en toch blijft Hij handelen. Hij handelt niet uit

noodzaak, maar uit liefde en verantwoordelijkheid voor de wereld. Zo toont Hij dat ook de wijze, hoe innerlijk vrij ook, niet buiten het handelen kan blijven. Zijn daden worden een voorbeeld, een steun voor de orde van de schepping.

Vers 23. "Als Ik ooit zou ophouden te handelen, zouden de mensen in alle opzichten Mijn pad volgen."

Het ligt in de aard van de mens om de weg van gemak te kiezen. Als de zelf gerealiseerde ziel zou ophouden te handelen en zijn plicht te vervullen, zouden de mensen maar al te graag in zijn voetsporen treden. Dat zou hun ondergang betekenen.

Vers 24. "Als Ik niet zou handelen, zouden deze werelden in verval raken en zou het menselijk geslacht ten gronde gaan; Ik zou de oorzaak van chaos zijn met vernietiging als gevolg."

Heer Krishna spreekt hier met grote ernst. Zijn handelen is niet uit behoefte, maar om de schepping te bewaren. Als zelfs de Allerhoogste zou ophouden te handelen, zou de wereld in chaos vervallen en de mensheid haar richting verliezen. Zo toont Hij dat handelen, wanneer het als offer wordt verricht, een kosmische verantwoordelijkheid is. Ook de wijze, hoe vrij hij innerlijk ook is, draagt door zijn daden de orde van de schepping.

Vers 25: "O afstammeling van Bharata (Arjuna), zoals de onwetenden handelen en hun plichten vervullen, maar gehecht zijn aan het resultaat, zo handelen de wijzen zonder gehechtheid, voor het welzijn van de mensheid."

Soms lijkt het alsof de onwetende en de wijze dezelfde handelingen verrichten. Het verschil is dat de onwetende begerig is naar de vruchten van zijn activiteiten, terwijl de wijze enkel handelt om de Allerhoogste te behagen. Zo wordt de wijze een stille gids: vrij in zichzelf, maar een bron van richting en steun voor allen.

Vers 26. "De wijze moet geen verwarring veroorzaken in het verstand van de onwetenden die gehecht zijn aan hun werk. Integendeel, hij moet hen aanmoedigen hun plichten te vervullen, terwijl hij zelf in evenwicht zijn eigen plichten uitvoert."

Heer Krishna wijst hier op de verantwoordelijkheid van de leraar en de wijze. Niet door kritiek of scherpe woorden, maar door voorbeeld en zachtmoedige leiding helpt hij de zoekenden vooruit. De onwetende leeft nog in gehechtheid; de wijze weet dit en legt geen last op die niet gedragen kan worden. Hij leeft zijn waarheid, en zo worden zijn daden een stille uitnodiging tot bevrijding.

Vers 27. "Alle handelingen worden verricht door de geaardheden (guna's) van de natuur (prakriti); maar wie door ego verblind is, denkt: "Ik ben de doener."

In dit vers wordt de wortel van gebondenheid onthuld: de illusie van het ego. De mens ziet zichzelf als de auteur van zijn daden, terwijl in waarheid de natuur handelt door de kracht van haar geaardheden (goedheid, hartstocht en onwetendheid). De ziel is getuige, niet de doener. Wie dit doorziet, leert handelen in vrijheid, als een instrument van het goddelijke.

Vers 28. "Maar de wijze, O sterk-gearmde (Arjuna), die de waarheid kent over de geaardheden en hun werkingen, begrijpt dat de geaardheden slechts met elkaar bezig zijn; en dit beseffend, raakt hij niet gehecht."

Heer Krishna tekent hier het onderscheid tussen de verblinde en de verlichte. De onwetende denkt: ik ben de doener, maar de wijze ziet dat de natuur zichzelf beweegt. Hij leeft in het midden van de wereld, maar blijft vrij van binding. Zijn handelen is als een spiegel: de natuur werkt, de ziel aanschouwt. Zo wordt vrijheid gevonden, niet door vluchten, maar door inzicht.

Vers 29. "De onwetenden, verblind door de geaardheden van de natuur, raken gehecht aan hun werk. Maar de wijze, die het geheel kent, moet hen niet in verwarring brengen."

De mens die nog gebonden is, leeft in de illusie dat hij de doener is en klampt zich vast aan zijn werk en plicht. De wijze weet dat dit slechts de werking van de natuur is, maar legt dit niet hardhandig op. Hij laat de onwetende zijn weg gaan, en leidt door zijn eigen voorbeeld. Zo wordt niemand tot kennis gedwongen, want de Allerhoogste heeft eenieder vrijheid van denken en handelen geschonken.

Vers 30. "O Arjuna, wijd al je activiteiten aan Mij, je aandacht enkel op Mij gericht zonder te verlangen naar enige beloning, terwijl alle opwindning uit je geest is verdwenen."

Dit vers is de essentie van karma-yoga: handelen zonder ego, zonder gehechtheid, en in volledige overgave aan God. Niet langer voor eigen gewin, maar als toewijding aan de Allerhoogste. Zo wordt zelfs strijd een weg naar vrijheid. De mens die zijn werk opdraagt, zonder verlangen en zonder eigendom, leeft in vrede, ook midden in de storm. Zo gaat de wijze zijn weg door het materiële woud van illusie, volledig onthecht, enkel mediterend op de Allerhoogste, de Geliefde, die als Overziel in het heiligdom van zijn hart verblijft.

Vers 31: "Zij die handelen in overeenstemming met Mijn woorden, in vast vertrouwen, worden ook bevrijd van de gebondenheid door karma."

Heer Krishna richt zich hier tot de oprechte mens. Niet volmaaktheid wordt gevraagd, maar toewijding en openheid van hart. Wie deze leer met vertrouwen volgt, zonder weerstand in het hart, wordt geleidelijk bevrijd. Want waarheid werkt van binnenuit: zij bevrijdt niet door dwang, maar door overgave.

Vers 32. "Zij, die spotten met Mijn leer en haar niet toepassen, zijn verstoken van wijsheid en blind. Onwetend en dwalend zoeken zij slechts hun eigen ondergang."

De waarheid vraagt om openheid. Wie haar afwijst uit trots of afgunst, sluit zichzelf af voor bevrijding. Hun kennis wordt duister, want zij missen de kern: overgave aan het goddelijke. Zo toont dit vers dat niet geleerdheid, maar nederigheid en vertrouwen de poort tot vrijheid openen.

Vers 33. "Zelfs de wijze handelt volgens zijn eigen natuur. Iedereen volgt de drie hoedanigheden, die hij van de natuur heeft gekregen. Wat baat het deze te onderdrukken?"

Heer Krishna wijst hier op de kracht van de natuur. De mens kan zijn aard niet ontkennen door louter onderdrukking of wilskracht. Werkelijke vrijheid ontstaat niet door te vechten tegen de natuur, maar door haar te begrijpen en te richten naar het goddelijke. Arjuna's weg is die van de krijger; door die weg te aanvaarden en als offer te verrichten, vindt hij bevrijding.

Vers 34. "Voor elk zintuig in zijn object bestaan gehechtheid en afkeer. Laat men zich daar niet door beheersen, want zij zijn struikelblokken op het pad van zelfrealisatie."

Dit vers gaat over de subtiele wortel van gebondenheid. In deze stoffelijke, duale wereld wordt men onophoudelijk heen en weer geslingerd tussen aantrekking en afstoting. Zij ontstaan door de werking van de zintuigen op de geest, opgewekt door materiële objecten. Wie zich laat leiden door deze krachten, raakt verstrikt in verlangen en angst. De weg van vrijheid vraagt om innerlijke beheersing: de zintuigen mogen hun werk doen, maar de ziel blijft getuige. Zo wordt de mens niet langer voortgedreven door begeerte of afkeer, maar leeft hij in evenwicht en vrede. Door te leven in Godsbewustzijn kan men zich voorgoed onthechten van begeerte en afkeer.

Vers 35. "Het is beter om je eigen plicht te vervullen, hoe gebrekkig ook, dan de plicht van een ander foutloos te doen. Wanneer je tijdens het vervullen van je eigen plicht ten onder gaat, is dat nog steeds beter dan de plicht van een ander te doen, want het pad van een ander volgen is vol gevaar."

Heer Krishna legt hier de nadruk op trouw te blijven aan de eigen aard en niet te proberen iemand anders te evenaren, zelfs niet de eigen goeroe. De mens is geroepen om zijn eigen weg te gaan, niet die van een ander. Zelfs mislukking op het eigen pad is vruchtbaar, want zij zuivert en verdiept. Maar het pad van een ander volgen is gevaarlijk: het leidt tot vervreemding en angst. Voor Arjuna betekent dit dat hij zijn strijd niet kan ontlopen: zijn dharma als krijger is zijn weg naar bevrijding.

Vers 36. "Arjuna sprak: "Mijn Heer, door welke kracht wordt de mens gedreven dat hij, zelfs tegen zijn wil, zondig handelt, alsof hij door geweld wordt gedwongen?"

Hier verwoordt Arjuna de worsteling van ieder mens: het hart verlangt naar waarheid, maar de geest wordt meegesleurd door begeerte en angst. Dit raakt aan de vraag naar de wortel van gebondenheid.

Vers 37. "De Heer sprak: "Begeerte en toorn, geboren uit hartstocht, verteren en bederven alles. Zij zijn de bron van alle kwaad en de grootste vijand van de levende wezens."

Hier onthult Heer Krishna de wortel van alle gebondenheid. Niet de wereld buiten ons, maar de krachten van begeerte en woede binnen ons zijn de vijand. Begeerte lokt, woede verbrandt, en samen verslinden zij de ziel. Wie dit doorziet, weet waar de strijd werkelijk gevoerd moet worden: vanbinnen tegen de onrust van het eigen hart.

Vers 38. "Zoals vuur verhuld wordt door rook, een spiegel bedekt door stof en een embryo omhuld door de moederschoot, zo wordt ook het bewustzijn van de mens bedekt door begeerte."

Heer Krishna gebruikt drie beelden om de macht van begeerte te tonen. Soms is de ziel nog zichtbaar, als vuur achter rook. Soms is zij troebel, als een spiegel vol stof. Soms is zij geheel omsloten, als een kind in de schoot. Zo verduistert begeerte de ziel in verschillende gradaties. Maar wie zich wijdt aan Godsbewustzijn, kan deze sluiers opheffen en het innerlijk licht laten stralen.

Vers 39. "O zoon van Kunti, de kennis van zelfs de wijze wordt bedekt door deze eeuwige vijand in de vorm van begeerte, die onverzadigbaar is en brandt als vuur."

Heer Krishna toont hier de macht van begeerte. Zij is niet slechts een zwakte, maar een vijand die zelfs de wijze bedreigt. Zoals vuur nooit genoeg heeft, zo wordt begeerte nooit gestild door vervulling. Zij verduistert het inzicht en houdt de ziel gevangen. Daarom moet de zoeker niet vertrouwen op kennis alleen, maar begeerte ontwortelen door overgave, discipline en toewijding.

Vers 40. "De zintuigen, de geest en het verstand worden de zetels van begeerte genoemd. Door deze misleidt zij de belichaamde ziel, de kennis bedekkend."

De geest is het centrum van alle zintuiglijke activiteiten, de plaats waar de ideeën voor zinsbevrediging ontstaan. Geest en zintuigen zijn de woonplaats van begeerte. Vervolgens wordt de intelligentie geprikkeld door de zinnelijke begeerte. Omdat de intelligentie aan de ziel grenst, ontstaat het valse ego, dat zich identificeert met de materie. Zo raakt de ziel verslaafd aan de genietingen van de zinnen en beschouwt deze als werkelijk geluk.

Vers 41. "Daarom, O beste der Bharata's, beheers allereerst de zintuigen en vernietig deze zondige vijand, begeerte, die kennis en wijs inzicht vernietigt."

Begeerte moet al bij haar eerste kiem bestreden worden. Zodra een verlangen opkomt, moet het worden herkend en beteugeld. De zintuigen zijn de poorten waardoor begeerte binnendringt. Zo leert dit vers dat ware overwinning begint met zelfbeheersing, en dat de grootste vijand niet buiten ons staat, maar in de vorm van begeerte het eigen hart bedreigt. Dit is geen onderdrukking uit angst, maar een bewuste discipline die de ziel beschermt en ruimte schept voor innerlijke vrijheid. Met wilskracht alleen is het echter zeer moeilijk de zintuigen voortdurend te controleren. We worden dagelijks geconfronteerd met de drie hoedanigheden van de materiële natuur, en één moment van zwakte is al genoeg om onze wilskracht teniet te doen. Daarom wordt aangeraden ons volledig te onthechten van de resultaten van onze activiteiten en ze in toegewijde dienst op te dragen aan de Allerhoogste. Op deze wijze kan men de zintuigen geleidelijk aan volledig leren beheersen.

Vers 42. "O Arjuna, de zintuigen zijn inderdaad machtig, maar boven de zinnen staat de geest en hierboven het verstand (onderscheidingsvermogen). Doch daarboven, groter dan dit alles, schittert het Zelf."

De zintuigen zijn subtieler en krachtiger dan het lichaam. Begeerte ligt opgeslagen in het lichaam en vindt een uitweg via de zintuigen. De geest (manas) is superieur aan de zintuigen, maar heeft een impulsieve natuur, gekenmerkt door gedachten en wensen. Boven de geest staat het onderscheidingsvermogen (buddhi), het intellect. Toch staat boven dit alles het Zelf. Wie dit doorziet, weet dat de ziel het hoogste is. Door zich te richten op dit innerlijk Zelf, overstijgt de mens begeerte en vindt hij zijn ware kracht.

Vers 43: "O machtige in de wapens (Arjuna), als je het Zelf kent dat boven het onderscheidingsvermogen staat, bedwing dan met Zijn hulp je persoonlijk egoïsme en dood de begeerte, hoe moeilijk dat ook moge zijn."

Hier eindigt Heer Krishna's onderricht over karma-yoga met een krachtige oproep tot innerlijke strijd. Begeerte is buitengewoon moeilijk te overwinnen. Dagelijks worden we door onze zintuigen geprikkeld om toe te geven aan zinsbevrediging. Maar de ziel is hoger dan verstand, geest en zintuigen. Wie dit beseft en zich vestigt in het Zelf, kan het lagere zelf beheersen en de vijand overwinnen. Zo wordt de mens werkelijk vrij: niet door te vluchten uit de wereld, maar door in de wereld te handelen vanuit het licht van het Zelf.

Hier eindigt het derde hoofdstuk van de Bhagavad Gita, "Het pad van handelen".

Samenvatting van Hoofdstuk III

In Hoofdstuk III verduidelijkt Heer Krishna dat bevrijding niet wordt bereikt door nietsdoen of uiterlijke verzaking, maar door juist handelen zonder gehechtheid aan het resultaat. Arjuna leert dat handelen onvermijdelijk is: iedereen wordt door de natuur tot activiteit gedreven. De vraag is daarom niet of men moet handelen, maar met welke innerlijke houding men handelt.

Krishna ontvouwt karma-yoga als het pad waarop elke daad een offer wordt aan de Allerhoogste. Wie zijn plicht vervult zonder ego, zonder verlangen naar beloning en zonder angst voor verlies, raakt niet gebonden door karma. Zo wordt het gewone leven zelf een spirituele weg: arbeid, verantwoordelijkheid en dienstbaarheid worden middelen tot innerlijke zuivering en bevrijding.

Het hoofdstuk benadrukt ook de verantwoordelijkheid van de wijze: hij handelt niet voor zichzelf, maar om de wereld richting te geven en verwarring te voorkomen. Het voorbeeld van de verlichte mens toont dat ware vrijheid niet betekent dat men zich aan de wereld onttrekt, maar dat men in de wereld handelt vanuit overgave, gelijkmoedigheid en liefde.

Aan het einde wijst Krishna op de grootste innerlijke vijand: begeerte, waaruit woede en verwarring voortkomen. Door de zintuigen te beheersen, het ego te overstijgen en zich te vestigen in het Zelf, kan de mens deze vijand overwinnen. Hoofdstuk III leert zo dat handelen, wanneer het wordt opgedragen aan God, geen bron van gebondenheid hoeft te zijn, maar juist een weg naar vrijheid
